

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

600099146Z

FERDINANDI MINGARELLI

S. Tb. L. Camald. & S. Ind. Cong. Conf.

EPISTOLA

Q V A

CL. CELOTTI EMENDATIO γ .xvi. MATTH. Cap. i.

REIICIENDA OSTENDITVR

EDITIO SECVNDA

AVCTA

ADNOTATIONIBVS

ET

ANTIPPHEI

36

ROMAE MDCCLXIV

EX TYPOGRAPHIA HERMATHENAEA

PRAESIDVM FACVLTA TE

101. h. 58.

*ut illud verissimum comprobat , quod apud Graecos canitur :
imperitia confidentiam ; eruditio timorem creat .*

Hieron. Ep. 126. ad Evagr.

LECTOR CANDIDE

Dideram, quam hic iterum habebis Epistolam, T. X. Novae Collectionis Calogerianae, ut lectionem Matthaei cap. I. v. 16. apud Christianos omnes perpetuo vulgatam, quam in Catena SS. Evangeliorum sollicitare atque e possessione sua exturbare conatus fuerat Cl. Celottus vindicarem. Sperabam autem Virum Cl. quem ob intellectum paralogismis praeoccupatum, non ob immoderatum ingenium id fecisse arbitrabar, mementis, quae eidem ante oculos ponebam, exacte perpensis, agniturum tandem delendam sibi fore eam Sacri Textus emendationem, quae eidem in mentem venerat, quamque inconsiderate vulgaverat. Sed Vir Cl. quamvis multo antea Amici litteris, a me autem ista, quam subjicio, edita Epistola gravissimi erroris admonitus; maluit tamen iustissimis expostulationibus inania verba adhibere, aliaque vel ipsa Theologorum castigationibus digna addere; quam a praecceptis paralogismis discedere. Aliqua scilicet hac de re ediderat Vir Cl. Venetiis an. 1757. apud Marfinium, Nuove Mem. per servire all'Istoria Lett. T. 2. Mens. Oct. Nov. Dec.: nuper vero typis Bassanesi ibid. edidit Sermonem de Laudibus BB. V. & Matris Mariae ab utraque origine tum animae tum corporis. Hisce parro in locis suam Matthaei emendationem inanibus tueri verbis conatus est; detortis etiam violenter SS. Patrum verbis: neque veritus est huius generis tractationem inscribere de Laudibus BB. V. & Matris

Mariae . Cogor itaque hac de re , quam confectam judicaf-
sem , iterum scribere , quod equidem lubentissime facio ; cum
Orthodoxi Theologi dignior esse nequeat labor , quam Sacrorum
Bibliorum & textum , & sensum vindicare . En igitur quod
nunc pro virili facere conabor . Ut porro , quod mihi propo-
situm est , facilius assequar , peropportuna mihi visa est altera
Epistolae jamdiu a me vulgatae editio , brevissimis aucta Adno-
tationibus , quae aut declarent inania Viri Cl. verba gravissimis
elevandis momentis paria esse numquam posse ; aut patefaciant
quanta vis iis insit , quae se non percepisse idem fassus est : ita
enim & clarius res agetur & brevius . Ceteris autem refutan-
dis Ἀντιρρῶσις est addita Epistolae . Faxit D.O.M. ut Vir Cl.
mente Christiana luce perfusa haec percurrat : tunc enim non
modo non offendetur acerbioribus quibusdam a Sanctis Patri-
bus desumptis ; sed immo acrioribus adhuc censuris emendatio-
nem suam religiose notare non verebitur , priorque fatebitur
eorum nihil praetermittendum aut dissimulandum fuisse a me ,
qui scribere aggressus essem contra injustam emendationem Sacri
Textus a Celotto propositam & injustius vindicatam , non contra
Celottum ; hoc enim si facere voluisssem , neque initio praetermi-
sissem , quae ipsi in Catena exciderant , mea abs re aliena , ne-
que nunc praetermitterem , quae in ejusdem Sermone erudita
reprehensione digna videri possunt . Vehementer equidem opto ,
ut Viro Cl. persuadeatur demum , & ab ea opinione nunc abhor-
reat , qua antea delectabatur , cumque Ecclesia Catholica Mat-
thaei & verba & sensum jam amplectatur . Verum nisi id con-
tigerit , volueritque ipse aliis adhuc verbis emendationem suam
urgere , ego tamen praeter haec nihil editurus sum , nisi quid
adhuc ei exciderit Theologica censura dignum . Vale .

Dabam Romae in Divi Gregorii ad Clivum Scauri x. Kal.
Octobris CIOCCCLXIV.

EXCELLENTISSIMO DOMINO
D. EMMANVELI DE RODA
PATRICIO CAESARAVGVSTANO
CAROLI BORBONI
CATHOLICI HISPAN. REGIS CONSILIARIO
ET APVD
CLEMENTEM XIII. P. M.
ADMINISTRO

FERDINANDVS MINGARELLIVS

ΑΓΑΘΗΝ ΤΥΧΗΝ

*VM tot sustineas, & tanta nego-
tia solus,*

.....
..... *in publica commoda
peccem,*

*Si longo sermone morer tua tem-
pora.*

Brevissime igitur ad Te scribam, VIR EXCELLEN-
TISSIME. Et quamquam tantae res, quibus gerendis
ob egregiam Tuam dexteritatem, atque sapientiam
adlectus es, non Te prohibeant, quin summae eru-
ditioni Tuae accessio quotidie fiat; intemperantius
tamen & otio & litteris Tuis abuterer, si longiori
Te, rudiorique Epistola detinerem. Ad Te porro

scribendi argumentum praebuit Nicolaus Peregrinus Celottus, Vir Cl. cujus *Catenam Sacram SS. Euangeliorum*, ut perlegerem, quatuor abhinc mensibus a Te acceperam. Is enim (*Caten. L. 1. c. 4. Not. ad Matth. c. 1. v. 16.*) ubi Catholica Ecclesia legit: *Iacob autem genuit Ioseph virum Mariae, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus*, ita scribit: *Vera lectio est hujus loci: „ Iacob autem genuit Iosephi conjugem Mariam, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus “*. Emendationem hanc nonnisi omnibus violatis juribus lectioni perpetuo in Ecclesia receptae substitui posse, statim animadverti: ac propterea ne Ecclesiae Catholicae hostes occasionem hinc arripere queant vel exprobandi Catholicis Doctoribus nimiam Sacrarum Linguarum imperitiam, vel sacra Biblia emendandi licentiam, qua & Catholici Viri, cum libido stimulat, utantur; aut ne cuiquam Catholico homini, qui Hebraicas Litteras ne a limine quidem salutaverit (hoc enim ad paralogismum dignoscendum sufficeret) dubitatio aliqua suboriri unquam valeat, an hujusmodi emendatio vero similis esse possit, ejusdem idcirco fundamenta prorsus convellenda esse judicavi. Atque hoc meum consilium vel ipsum Cl. Celottum aequi bonique facturum confido: non enim alio suis ipse laboribus spectasse videtur, quam ut Euangelii puritas, atque simplicitas illaesa & incorrupta ad omnes facilius dimanet, ac fluat. Confido

❖(VII)❖

etiam rudem hanc meam Epistolam Te humaniter excepturum, VIR EXCELLENTISSIME, cum gravissima inter Aulae negotia Sacrarum quoque Rerum studia colere non intermittas; cumque ob humanitatem Tuam plane singularem Te omnes jure observent vehementer, ac diligant.

Vt autem ad rem propositam propius accedam, duplicem praestatuam legem, cui omnino parere oporteat quemcumque de emendatione Sacrorum Textuum cogitantem. Statuam ergo in primis ad ejusmodi emendationem opus esse, ut evidens adsit emendationis necessitas. Deinde cum evidenter de emendationis necessitate constiterit, ut in hoc emendationis genere dici queat: *Vera lectio est hujus loci*; statuam opus esse, ut plane sit evidens, quae proponitur emendatio. Duo haec principia ingredi debere Sacrorum Codicum emendatrices leges, arbitror negaturum neminem, qui Sacris Bibliis Dei verbum contineri fateatur. Divum porro Matthaeum c. I. v. 16. nullam habere emendationis necessitatem; siquam autem pati posset, Cl. Cellotti emendationem non modo evidentem non esse, quin immo evidenter falsam esse judicandam, duo haec ita paucis demonstro.

Itaque Matthaei locum antea dictum nulla indigere emendatione, demonstrant multiplices Sanctorum Patrum, atque Interpretum opiniones, quae textum eundem, *prout in Ecclesia Catholica legi*

consuevit (*Triden. sess. 4.*) componunt cum iis, quibus D. Lucas (*cap. 3.*) Iesu Christi genealogiam descripsit, & Matthaei textui contraria videri possunt. Quod si harum opinionum nulla certa est; nulla tamen intrinsece repugnat: immo alia censetur alia verosimilior. Ex quo colligit quisque nullam adesse evidentem necessitatem, ut S. Matthaei Evangelium ibi emenderetur.

Hoc brevissime demonstrato, paullo fusiori oratione alterum nunc ostendam, quod haud aegre me facturum spero. *Potuit*, inquit Cl. Celottus (*Catenae loc. cit.*) *facere Graeco Interpreti S. Matthaei, quicumque ille fuit, difficultatem una η he litterula hebraica interveniens in textum. Haec post nomen posita mutat genus de masculino in femininum. Eadem ante nomina posita stat quasi pro arthro, sive articulo. Intervenerit (1) haec inter il-*

(1) Animadvertendum hic est, quibus gradibus procedat Cl. Celotti emendatio in *Catena* proposita. *Sicut*, ait... *irrepsit plane vitio Interpretis error, ut Ioachin, & Ioacim confunderentur...* sic necesse est affirmare, nunc quoque in praesenti aliquid similiter factum (*Vid. infra num. V.*). En primus emendationis gradus. Pergit. *Potuit facere Graeco Interpreti S. Matthaei difficultatem una η he litterula hebraica.* Viden' gradum alterum? Tandem: *intervenerit haec inter illud nomen quod Interpreter vertit Virum & Mariam.* Igitur ex male redditis ab Interprete syllabis CIM & CHIN nominum *Ioacim* & *Ioachin* transeundum NECESSARIO est ad POTUIT; indeque ad hypothesim η INTERVENERIT; tumque intelligetur statim evidentem adesse emen-

*lud nomen, quod Interpres vertit Virum, & Mariam. Porro vocabula in Hebraicis non satis separantur alterum ab altero, ut qui fuerit rudis illarum litterarum, in facili habeat cognoscere illarum distinctionem. Interpres non cavet, He littera inter Conjugem posita, & Mariam, quo referri deberet. Hinc orta difficultas ad hanc diem perpetua, & maxima; verumque morata est otiosi articuli otiosissima opinio. Cl. Trombellius [*Mariae SS. Vit. Par. 1. Dissert. 6. c. 4. n. 2.*] bis fatetur Graeco Interpreti difficultatem hoc revera facere potuisse, licet eandem Cl. Viri emendationem rejecturus. At numquam profecto istud ego dederim: immo fundamentum hujusmodi prorsus disjiciendum existimo; quod ita haud aegre fieri, persuasum mihi est.*

I. Itaque Hebraica lingua *Vir* dicitur איש *ish*; *Mulier autem* אשה *ishàh*, scilicet masculinae vocis media littera est *jod*, quae in feminina voce abjicitur, adjecta in fine littera ה *he*. Quamvis ergo Matthaei Graecus Interpres reperire potuerit Codicis Hebraici verba nullo distincta intervallo, veluti אישה מרים *ishahmirjàm*, numquam tamen sumere potuit *ish hammirjàm* pro *ishàh mirjàm*. Quis enim fingere sibi queat Graecum Interpretem, qui

dationis necessitatem *Matth. cap. 1. vers. 16.* emendationemque Cl. Celotti evidentem plane esse, juxta leges seu ἀξιώματα a me praestituta.

Matthaei Evangelium ex Hebraica Lingua in Graecam transferre optime novit, ita simul rudem fuisse, ut non novisset advertere, an inter א *aleph* & ו *shin* interjecta esset, an non littera יod? Quare si transtulit: *Ioseph Virum Mariae*; non autem *Iosephi conjugem Mariam*, dicendum plane est Hebraico in Textu scriptum fuisse יוֹסֵף non יוֹסֵפֶה. Et quamquam in nonnullis Sacrorum Bibliorum hebraicis exemplaribus Levit. 21.8. & Deuter. 28.30. scriptum aliquando fuerit יוֹשֵׁב *ishàb* interposita יod; id tamen amanuensium indiligentia accidisse ex eo demonstrat Mercerus, quod id neque a Masoretis, neque a Kimchi adnotatum est, qui, cum ne minuta quidem neglexerint, id non praetermiserunt, si reapse littera יod ex veteri traditione iis in locis interjicienda fuisset (2). Atque haec animadvertenda in primis putavi supponendo Hebraicum Matthaei Codicem, quo Graecus ejus Interpres usus est, punctis vocalibus caruisse. At siquis, prolata

(2) Hoc momento omne causae meae pondus contineri nunquam putavi. Illud tamen non praetermisi, ut adverteretur hac etiam licentia indigere Cl. Celottum; qui sane lubentissime complexus est duo haec loca, in quibus ab amanuensibus erratum esse, commemoravi. Inquit enim ipse *Sermonis pag. 67. Satis ad rem praesentem ab eo, qui me arguit, praestari qualiacumque exempla, quibus ipse defendat. Igitur יוֹשֵׁב chin, cim, potuit, intervenerit praecedentis Adnotationis ista quoque addenda licentia.*

b 2

an non masculinam vocem a femininā distinguere debuit & *Daghesh* litterae sequentis, ob rejectam

que habet Philo *de Opificio Mundi* pag. m. 18. aliaque si novērunt hujuscemodi. Ast ecce in effossionibus Herculanensibus repertum istud Euripidis in pariete depictum eodem parvo characterē rubri nigrique coloris, iisdemque *προσφθόις*, quibus nunc utimur; eaque omnia ab hisce parum distant.

ὡς ἐν⁶⁶ σο φὸν βέλευμα Τας πολλὰς χεῖρας νικᾷ

Videsis *Le Pitture Antiche d' Ercolano* T. 2. p. 34. ubi *ἔκλυπον* habetur, & quae ad ea adnotarunt Doctissimi Academici Herculanenses. Vnde ergo certi esse possumus, vetustum aliquod monumentum non superesse in lucem aliquando edendum, unde nosci debeat longe esse vetustiores, quam plerique putarint Hebraica in lingua, ejusve priscis dialectis vocalium notas? Novimus utique vetera numismata Samaritanis litteris, aut Hebraicis antiquis, signata; novimus Punica Melitenensium monumenta, Hebraica dialecto conscripta; novimus Phoenicias Palmirenorum inscriptiones, & nullibi vocalium notas perspeximus: at num propterea finita lis erit, si ex hisce monumentis dijudicanda res est? aegre adhuc possunt repugnantes revinci. Ioannes Quintinus profecto in *Descriptione Melitae*, quae edita iterum fuit a Burmanno Vol. 15. *Thesaur. Antiqu.* scribit: *nonnullae etiam cum Punicis litteris inscriptae stelae lapideae. extant, quae figura, & appositis quibusdam punctulis prope accedant ad Hebraeos*. Cl. quidem Agius in Dissertatione, quam praemisit *Hannoni Poeno* pag. 22. suspicatur deceptum Quintinum, quod puncta Hebraeorum vocalia circa seculum V. Christi fuerint inventa: sed immo suspicabuntur alii rem hanc praepropere in suspicionem adductam fuisse; non enim res praeconceptis opinionibus, sed opiniones rebus accomodandae. Pocockius certe (*a Description the East Tom. 1. London 1743. plate xxxii. ad*

❖ (XIII) ❖

jod, & punctum *Cametz*? An non si littera ה *he* praefixa esse debuisset sequenti voci מרים *mirjam*

pag. 213.) exhibet Inscriptiones quasdam Cyprias Citiensium; quas non ad Copros, ut ipse innuit, sed ad Phoenicios pertinere judicaverim tum ex forma characterum, quorum plures novimus, tum quia inquit Cicero *Fin. l. 4. c. 20.*: *Scis enim Citiaceos, clientulos tuos e Phoenicia profectos*; ubi ipsum loqui de Citiacis Cypriis, contra atque dubitet Ortelius, apparet, ex quo ibi loquatur de Zenone, qui erat & Cyprius, & Κίτιος. Iis porro in Inscriptionibus observare fas est litteris apposita esse diversi generis puncta, quae etsi innuere quid possint, haud profecto scio; illud tamen mihi persuaserim ea puncta pertinere ad determinandam vim elementorum. Quamobrem in hujusmodi rebus, quarum certa origo hominibus incomperta plane est, per saepe observavi easdem antiquissimis temporibus inventas fuisse, pervenisse autem ad nos consuetudine magis, quam scriptorum multitudine: aut certe perrara esse earum monumenta.

Rursum certum est etiam vocabulum quodpiam Hebraicum certis constans elementis plane diversa, & aliquando contraria significare his aut illis vocalibus pronuntiatum. Quare inquit Hieronymus *L. 8. in Ezech. 27.* *Frequenter hebraea nomina pro diversitate accentuum, & mutatione litterarum, vocaliumque vel maxime, quae apud illos habent proprietates suas, varie interpretantur.* Certum pariter est Divina Eloquia fallendis hominibus minime fuisse composita; id enim putare nefas. Ex his ergo judicari posse mihi videtur, statim atque alicujus Prophetæ Liber evulgaretur, nonnullas apponi debuisse notas, quibus vocum notiones, ubi opus esset, determinarentur; hoc enim in casu nulla intelligi potest traditio, ex qua ad verum Prophetici Libri sensum pervenire possent Iudaei. Quod si quis illud diceret Sacros Scriptores consuevisse singillatim sua scripta populo exponere, & significationis rationem tradere; illud pro-

punctari ipsa **נ** *he* debuisset puncto *patach*, & sequenti litterae inscribi *Dagbesh*?

fecto diceret, quod nec de omnibus ostendi queat, nec de Iudaeis diffitarum valde regionum verum esse possit. Licet ergo ea sit Hebraicae linguae indoles, ut constituta vocum pronuntiatione, & tradita hominibus significatione, notis vocalibus carere valeat; suapte tamen natura & origine aliquibus signis vocalibus Hebraici Codices orbatī esse non debuerunt. Atque hinc certe intelligitur, quam facile componi possit & antiquitas notarum vocalium Hebraica in lingua, & Hebraeorum consuetudo describendi Legem, ceterosque Codices Sacros iisdem notis omis- sis. Intelligetur hinc etiam, cur dixerit Hieronymus *L. 5. in Jerem. 25. ad vocem Babel: vocales autem litterae inter א & ב & ג juxta idioma Linguae Hebraicae in hoc nomine non ponuntur*. Fortasse demum intelligetur inde, cur dictum sit ab eodem, Iudaeos *vocalibus in medio litteris perraro usos fuisse*. Quod si addit Hieronymus pro voluntate lectorum, atque varietate regionum eadem verba diversis sonis atque accentibus prolata fuisse; hoc tamen qui Hebraicam norunt Linguam, fatebuntur dicta non esse de illis sonis & accentibus, qui ad vocis substantiam pertineant, sed ad regionis cujusque morem, propriamque pronunciandi rationem; quemadmodum fere observamus, in qualibet ex nostris urbibus, eandem vernaculam linguam ita pronuntiatione distingui, ut si quis probe nosceret urbis cujuslibet proprium pronunciandi morem & accentum, multitudinem hominum diversorum locorum ex una loquendi ratione suis quoslibet regionibus assignare posset. Quoad substantiam vero longe alio modo se res habuit: Iudaci enim, ut inquit Hieronymus idem *in Ep. ad Tit. c. 3. si forte erraverimus in accentu, in extensione & brevitate syllabae vel brevia producentes, vel producta breviantes, solent irridere nos imperitiae, maxime in aspirationibus, & quibusdam cum rasura gulae litteris proferendis: ex his enim omnibus haud raro diver-*

II. Sed syntaxis hebraica plane convellit, quam Cl. Celottus inducere vellet suspicionem. Hebraicae enim linguae indoles omnino postulasset, ut Matthaeus scriberet: *Iacob autem genuit Mariam conjugem Iosephi, de qua natus est Iesus &c. (4) sive,*

fas extare notiones sciunt, qui artem norunt. Porro hisce, quae iustum volumen exposcere potuissent, brevissime adnotatis, intelliget Cl. Celottus, quanta vis apud quosdam inesse possit illi argumento ex Hebraicae linguae *Ἰς ἁποστόλῃς* ducto, quod in Epistola vix indicaveram. Apud quos enim haec momenta possunt, ii facile judicabunt Divum Matthaeum Codici suo vel *notas* adscripsisse, vel vim verborum suorum voce exposuisse. Quare cum Euangelium illud, statim atque vulgatum est, Graece versum fuerit; nullum enim novimus temporis intervallum, quo Christi Ecclesia Matthaei Euangelium habuerit, & Graecum non habuerit, suspicari nunquam ii poterunt de vicio Graeci Interpretis Divi Matthaei. Idque multo magis si ipsis, cum pluribus aliis, persuasum fuerit, cum Interpretem nonnisi aliquem Apostolorum fuisse; aut certe eam versionem ab Apostolis fuisse approbatam. Certe Ioannes Millius in Prologomenis N. T. *num. m. 108.* contra Calvinum, & Dodwellum ex Hellenismi ratione demonstrat Divum Marcum Matthaei Euangelio, Graeco utique, usum esse; & *num. 116.* adnotat loca; in quibus idem observare licet de Luca quoad Matthaeum & Marcum; quod argumento erit Sanctos Evangelistas Marcum & Lucam Graeco Divi Matthaei Euangelio usos esse.

(4) Huic argumento quanta vis inesse queat, ne suspicatus est quidem Cl. Celottus. Vnde *Serm. pag. 68.* respondet. *Videlicet puta eodem modo potuisse scribi a D. Matthaea, quod verteretur „ Iosephi conjugem Mariam “ sicut ab eodem cognoscis scriptum fuisse v. 18. „ Christi autem generatio sic erat. “* At velit nolit Vir Cl. non est capax Hebraica Lingua ejusmodi constructionis

quia relativum Hebraicae linguae pronomén generá non habet (5), ut clare diceretur Iesum esse Ma-

verborum, &, quoniam eam linguam se plane ignorare pluribus commonstrat rebus, siquem consentientem repererit, qui dicere audeat, eodem modo scribi potuisse a Divo Matthaeo; sciat profecto huiusmodi hominem aut Hebraicae Linguae indolem nondum cognoscere; aut sibi blandiri. Tumque demum intelliget Vir Cl. clavum se clavo eiecisse dum subdidit exemplum: *Christi autem generatio sic erat*. Videat Cl. Celottus Hebraicum Divi Matthaei Evangelium sive a Munstero, sive a Tillio editum; & quamvis e Graeco seu Latino a pluribus censeatur expressum: noscet tamen hanc verborum constructionem Hebraicae Linguae genio accommodatam: *Et Iesu Christi generatio sic erat*. Idemque etiam observabit, si consulat hebraicam versionem Evangelii ab Io. Bapt. Iona confectam, ac Typis Collegii Propagandae Fidei editam anno 1668.

(5) Deest: *afficitque id, quod ἀπὸ τῶς praecedit*. Omitti haec verba non possunt; quia, cum constet scribi debuisse *Mariam Conjugem Iosephi*, iis verbis maxima vis inest Hebraicae Syntaxei urgendae. Nam licet illud pronomén relativum generá non habeat; Hebraei tamen aliquando *יוֹדֵינָא* utuntur, ut hic apud Munsterum ac Tillium legimus *מִמֶּנָּהּ* *qua de illa*, quod non abhorret ab Hebraicae Linguae natura. At pronomén relativum Hebraica in Lingua afficere vocem penultimam aut antepenultimam, alienum prorsus ab ipsa est. Quamobrem duo peccat Cl. Celottus *Serm. pag. 68.* dum mihi inquit: *Satis fuerit, si moneam in Libro Genesis occurrere Syntaxim huic plane similem, quam vir hic negat verti posse ex Hebraicis cap. 3. v. 19., donec revertaris in terram, de qua sumptus es.* Videat Hebraicum, & quale illud sit conferat, quo etiam apud S. Matthaeum potuerit factitatum esse similiter. Quisquis enim consulit eum textum Hebraicum, primo ibi legit: *כִּי מִמֶּנָּהּ* *quia de illa sumptus es*; non *מִמֶּנָּהּ* *de qua*: deinde quamquam scriptum foret *de qua*, refer-

riae filium, non Iosephi, repetere debuisset Matthaeus: *de Mirjàm autem natus est Iesus &c.*; seu eadem semper dicendi ratione concludendo genealogiam: *Mirjàm autem genuit Iesum*. Quod si quis valde repugnet aliquam ex hisce dicendi rationibus admittere, is certe admittat necesse est, vocem **אִשָּׁה** *ishàh* construi debuisse, ut regeret vocem *Io-*

retur ad *Terram àμύκτος* praemissam; apud Matthaeum autem scriptum fuisset: *Iacob autem genuit Mariam Conjugem Iosephi, de qua &c.* Qui igitur Hebraicas non norunt Litteras, ex his quae veluti scripta attulit Vir Cl. intelligunt, quantum eidem fidendum sit, in eo quod ipso teste scribi potuit. Nonnullum utique extat exemplum, in quo pronomen relativum **אֲשֶׁר** afficit nomen paullo remotius, & aliquod proferrem, nisi agendum mihi cum illo esset, qui licentiae hebraicae commemorationem quamlibet, veluti Canonem lubentissime complectitur. Sed rem semel adhuc experiar. Itaque Ruth c.4. v.15. legimus **כִּי בָלַחַךְ אֲשֶׁר - אֶחָבְךָ יָלְדָתוֹ** *quia nurus tua, quae diligit te, peperit eum, quae ipsa bona tibi &c.* Quamquam revera nulla ibi licentia: neque enim hic verborum constructio reapse recedit abs regula relativi pronominis, de qua antea: nam **אֲשֶׁר - הִיא** hebraice periti noscunt habere vim **quod** *quia ipsa*, licet aliter verterint Interpretes, cum nullus litem movisset: constat enim **אֲשֶׁר** saepe significare *quia*. Quod si istud Vir Cl. non admiserit, non enim ei favet, tunc dicam, quod verum est, pronomen **אֲשֶׁר** afficere *nurum*, quae iterum nominata subintelligitur; quemadmodum & *Pf.* 1. v. 3. **אֲשֶׁר** afficit *lignum*, quod iterum positum subintelligitur. Itaque si ejusmodi exempla amabit Vir Cl. iisdem simili tantum utatur ratione, & nullus repugnabit. At si voluerit pronomen illud referre ad nomen remotum ejusdem commatis, nihil sane conficiet.

seph, & scribi **אֵשֶׁת יוֹסֵף** *èshet Iosèph* (6) nimirum *conjugem Iosephi*. Atque istud quidem, quod respui omnino non potest, nisi neglectis Hebraicae Linguae legibus, aliisque ad libidinem constitutis, plane destruit Cl. Celotti hypothesim. Dum enim propriae linguae illius syntaxis animo nostro obversatur, intelligimus Hebraicum Matthaei textum, non rudem aliquem, aut indiligentem, sed fraudulentum dumtaxat Graecum Interpretem ducere potuisse in hanc versionem: *Jacob autem genuit Iosephi conjugem Mariam, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus*.

III. Illud etiam hic attingi posse arbitror, haud plane constare, num reapse autographus Divi Mat-

(6) Cl. Celottus *Serm. pag. 63.* confugit ad *Enallagen nominis absoluti pro constructo*, apud Hebraeos frequentissimam. Quis hanc neget? Verum ea de voce hic litem indixit, quam ejusmodi Enallage affectam fuisse, nunquam observatum est. Si ergo in errore versamur, nos ipse doceat, ubi inspicere debeamus nomen **אֵשֶׁת** *ishàh* pro constructo positum; neque solum conjuncto cum *Toàr*, in quo sita non est constructionis vis, sed cum affixo pronomine, aut similibus veram constructionem declarantibus: neque prius quam id perfecerit, dicat: *POTUIT hoc igitur in casu fieri apud Evangelistam*: Lingua enim Hebraica quam hactenus novimus, dicit NON POTUIT. Quamobrem si Vir Cl. vere fidem suam obligavit, dum *ibidem* scripsit: *Causa praesens est hujusmodi*, ut circa hoc caput *sive vincam illos, sive vincar ab illis*; sciat, nos vinci omnino non posse: vincetur ergo ipse. In hoc porro victus cum fuerit, causa prorsus idem cadat, necesse est, ut demonstremo **ἢς Ἀντιρρήσις** §. I.

thaei Codex Hebraica Lingua conscriptus fuerit . Si enim aliis quam hebraicis litteris & verbis , dum Christi Evangelium describeret , usus fuisset Matthaeus , quemadmodum plures autumant , tunc profecto Cl. Celotti suspicio suapte natura evanesceret .

IV. Sed neque illud praetereundum puto , Hieronymum novisse utique , visum esse S. Matthaeum Divo Lucae contrarium . Inquit enim : „ Iacob autem „ genuit Ioseph “. *Hunc locum nobis objecit Iulianus Augustus de dissonantia Evangelistarum : cur Evangelista Matthaeus Ioseph dixerit filium Iacob , & Lucas eum filium appellavit Heli [L. I. Comment. in Matth. c. I.]* . Hieronymum praeterea S. Matthaei Evangelio hebraicis litteris conscripto usum esse comperimus (7) . Dixerat enim : *De novo nunc lo-*

(7) Lepide sane ad haec Celottus , *Serm. pag. 66. Respondebo ; visum a Hieronymo Hebraicum S. Matthaei Evangelium , comperies ; usum illo fuisse uspiam Hieronymum , nusquam comperies .* Utinam posito pignore hac de re certasset . Sed si huiusmodi armis dimicandum ei esset , plurima sane libere nimis non pronuntiaret , ne omnem copiarum jacturam faceret . Hoc certe in casu , quamvis plurima Hieronymi loca , in quibus ipse ad Matthaei Hebraicum provocat , perquirere noluisse ; legisset saltem Epistolam hanc meam *num. V.* & notulam , quam ibi apposueram ; inde autem novisset Hieronymum *usum fuisse* textu Hebraico Matthaei , ut demonstraret legendum *cap. 2. v. 5. Bethlehem Iudae* , non *Iudaeae* . Neque enim , puto , dixerit ipse cum Ioanne Millio in Prolegomenis *N. T. num. m. 42.* Hieronymum ibi provocare ad *Hebraicum Michaeae* non *Matthaei* : turpissimus est enim iste

quor Testamento, quod Graecum esse non dubium est, excepto Apostolo Matthaeo, qui primus in Iudaea Evangelium Christi hebraicis litteris edidit. Hoc certe cum in nostro sermone discordat, & in diversos rivulorum tramites ducit, uno de fonte quaerendum est. [*Praefat. in Euangelist. ad Damasum.*] Si igitur Hieronymus & rei difficultatem expertus est, & ipse hebraicarum litterarum peritissimus fuit, novitque uno de fonte quaerendum, neque tamen

heterodoxi viri lapsus, cum Michaeas *Bethlehem Ephrata*, non *Iuda* scripserit. Ita frequentissime labuntur impudentissimi isti Censores SS. Patrum. Rursum *L. 1. Comment. in Matth. 6.* inquit: *In Evangelio, quod appellatur secundum Hebraeos, pro supersubstantiali pane reperitur מחר (machâr) quod dicitur crastinum idest futurum.* Et sic porro alia, quae desumpsit D. Hieronymus ex *Hebraico Matthaei Evangelio, sive Nazaraeorum, & Ebioneorum, sive secundum Hebraeos*; iis enim ex Veterum fide una subest notio; quamvis aliter Millio visum fuerit *loc.cit.* ob conjecturas sane levissimas. Et quamquam Codicem interpolatum nactus Berœae fuerit Hieronymus; ob huiusmodi enim interpolationes tot fere Hebraica fuerunt Matthaei Evangelia, quot Codices; perspicue tamen & agnovit ipse, & pro opportunitate declaravit, ubi genuinus esset Codex, ubi interpolatus, ubi dubius. Quamobrem non est, cur Io. Ernestus Grabijs *not. in Irenae. L. 3. c. 11.* glorietur se tandem deprehendisse *saltem Hieronymum in errore versatum*; aut cur gratis & ego dicam cum Cl. Celotto *Serm. p. 57.* Divum Hieronymum & Matthaei authenticum vidisse Evangelium, & interpolatum. Provideo utique Virum Cl. postulaturum, ut haec ei ostendantur; sed fatius erit, ut demonstrationem ipse ex fontibus hauriat; ex iis enim plura hauriri possunt, quam quae Calmetus *Praef. in Matth.* indicavit.

Cl. Celotti responsione usus est; evidens iterum erit Hebraicum Divi Matthaei Textum hanc vim habere non potuisse, ut verteretur: *Iacob autem genuit Iosephi conjugem Mariam*: nec revera difficultatem facere potuisse Graeco Interpreti S. Matthaei illud, quod Cl. Celottum in paralogismum induxit. Quis enim persuadere sibi queat Hieronymum hac in quaestione non prius Hebraicum Textum consuluisse, quam animum aliis intenderet responsionibus, cum in levioris momenti rebus hoc ab eo factum esse constet ex iis, quae mox subjiciam? Sancte ergo retinendum est, quod in Ecclesia Catholica perpetuo legi consuevit, nimirum: *Iacob autem genuit Ioseph virum Mariae, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus*.

v. Porro sublata jam basi emendationis Cl. Celotti, cetera ipsius momenta facillime elevantur. Atque in primis ita sibi ad emendationem viam parat Vir Cl. *Sicut in textum*, ait, *qui proxime explicatus est*, [Caten. L. I. c. 4. ad Matth. c. I. v. 12.] *irrepsit plane vitio interpretis error, ut Ioachin, & Ioacim confunderentur, communiter nuncupati uterque Iechonias; sic necesse est affirmare, nunc quoque in praesenti aliquid similiter factum*. Sed hac re paucos admodum commoveri posse arbitror. Primo enim, quod *vitio Interpretis* ibi irrepsisse putat Cl. Celottus, id S Hieronymus [L. I. *Comment. in Matth. c. 1.*], cujus verba paulo antea vel ipse Cl. Au-

etor attulerat, *scriptorum vitio, & longitudine temporum apud Graecos Latinosque factum esse scribit. Deinde quamvis Interpretis indiligentia id factum fuisse constaret; ex errore tamen adeo exiguo nulla juris connexionem progredi possemus ad tam grandis rei emendationem. Immo, inquam, deducendum hinc mihi est, Interpretis Graeci vitio errorem nullum obrepisse Matthaei i. v. 16. Si enim Hieronymus confusionem nominum Ioacim & Ioachin adnotavit, sique etiam consulto Hebraico Textu advertit paulo postea (a), librariorum lapsu obtrusam fuisse *Bethlehem Iudaeae* pro *Bethlehem Iudae*, nullum autem adnotavit mendum Matth. c. i. v. 16. inferendum omnino est, revera Graecum S. Matthaei Interpretem nullum ibi in errorem incidisse. Quod maximam vim iis addit, quae antea dicebam.*

VI. Pergit vero Cl. Celottus. *Quod scribitur „ Liber generationis Iesu Christi “ minus apposite, veraciterque scriberetur, si ad Ioseph, & non ad Iesum generationis terminaretur descriptio. Propterea Evangelista v. 17. colligens numerum generationum, earum seriem in Christo, non in Ioseph determinat. Deinde subjicit: Quomodocumque autem Ioseph virum Mariae existimemus Iacobi, qui eum praecedat,*

(a) Ibid. in Matth. cap. i. „ Bethlehem Iudaeae “. Librariorum hic error est. Putamus enim ab ipso Evangelista primum editum, sicut in ipso Hebraico legimus Iudae, non Iudaeae.

*filium, certum est, aut hanc omnino non esse Domini Iesu genealogiam secundum carnem, aut certe non ad illum referri per multos gradus An putas Euangelistam scripsisse tibi potius aenigma ad divinandum, quam historiam ad intelligendum, cum tibi proponeret discendum Librum generationis Iesu Christi? Vtrum si Ioseph potius, quam Mariae tenebat genealogiam, non debuit aliquo signo connotare, ubinam desineret esse genealogia Christi, & continenter esset S. Ioseph? Quidquid porro difficultatis hisce contineri potest, ex iis, quae dudum ab aliis tradita sunt, facillime dilui, nosti jam, VIR EXCELLENTISSIME. Ne tamen nihil dicere videar, observandum hebraicam vocem, quae a Latinis vertitur *generatio*, in Sacris Bibliis, & generationem ἀπλῶς, & res etiam ab aliquo gestas designare, quemadmodum a Viris doctissimis ostensum est (8). Putarem*

(8) Pluribus verbis conatus est Cl. Celottus *Serm. par. 1. c. 7.* ab Hebraica *generationis* voce repellere ab aliis admissam *historiae* & *narrationis rerum gestarum* notionem: ac tandem *pag. 33.* inquit: *Interpretationem illam Hebraismo esse consentaneam negotium, dum mihi ostenditur.* Consideret igitur Caput V. *Geneseos*, & intelliget, quae ibi narrantur inscribi ספר תולדת אדם *liber generationum Adam*; neque modo ibi recenseri qui genuerint, & geniti sint ab Adam ad Noe; ut apud Matthaeum *cap. 1.* ab Abraham ad Christum; sed etiam quandiu vixerint, & quid plures gesserint. Similia *Geneseos cap. 10. & 11.* Et *cap. 37. vers. 2.* *generationes Iacob* sunt, quae ei contigerunt propter Ioseph, huiusque descensum in Aegyptum, quemadmodum jure ex-

autem ipse hic historiam rerum a Christo gestarum significare, cum Matthaeus incipiat: *Liber generationis*: vox enim *Liber* integrum Euangelium indicat. Certe descripturus Matthaeus paullo infra quomodo Christus sit genitus, inquit *vers. 18. Christi autem generatio sic erat*. Deinde si velit Cl. Celottus τὸ *Liber generationis* de sola genealogia dictum esse; observandum erit, non dici ab Evangelista dumtaxat; *Liber generationis Iesu Christi*: sed addi: *Filii David, Filii Abraham*. Scopus itaque Matthaei est demonstrare Iesum Christum, & Davi

ponit R. David in Libro Radicum: etenim, ut observat Pagninus in Radice יל, *nulla ibi fit mentio de iis, qui ab illo descenderunt*, h. e. geniti sunt. Ex hoc itaque decretorio exemplo noscat Vir. Cl. quam elumbe sit ratiocinium, quod innuit *Serm. pag. 30.* nimirum apud Matthaeum GENVIT *significat simpliciter generationem naturalem*. Ergo . . . GENERATIO *simpliciter intelligenda est pro illa actione, qua pater . . . procreat sibi filium*. Etenim cum Divus Matthaeus idiotismo utatur Hebraico, id erit apud ipsum genuit, quod Hebreis יל, idque generatio; quod תולדה: sed licet יל Hebraice sit proprie genuit; תולדה tamen est etiam *narratio rerum gestarum*; ergo & apud Divum Matthaeum. Si hoc argumenti genus vim habere fateatur Cl. Celottus, bene est: sin autem aliter, putet is profecto, quod lubet; aliis certe persuasum erit de antea exposita *generationis* notione, tum ob ea quae haecenus attuli; tum ob Auctoritatem Divi Chrysostomi, qui eam amplexus est *Hom. 2. in Matth. T. VII. p. m. 14.* tum ob eruditionem Interpretum sive Catholicorum, sive etiam haereticorum, quamvis hi gloriae sibi ducant, si a Catholicis dissentiant, ubi evidentia non obstat.

dis, & Abrahæ filium (9). Egregie prorsus ad rem nostram Hieronymus [*Ibid. in Matth. c. 1.*], „ Filii „ David, Filii Abraham “ *Ideo autem ceteris*

(9) Hujus rei vim assequutum non esse Cl. Celottum intelligitur statim; & maximi tamen momenti ipsa est. Eam Divus quoque Irenæus tradiderat: inquit enim in Fragmentis, editionis Massueti pag. 347. sive in Catena a Possino edita in Matthæum c. 1. τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον πρὸς Ἰουδαίους ἐγγράφη. ἔτι γὰρ ἐπιθύμειν πάνυ σφόδρα ἐκ σπέρματος Δαβὶδ Χριστόν. ὁ δὲ Ματθαῖος καὶ ἐτι μᾶλλον σφοδρῶτερον ἔχει τὴν αὐτῶν ἐπαγγελίαν, πατρὶως ἰσχυρῶς πληροφάνειαν παρέχων αὐτοῖς, ὡς εἴη ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ὁ Χριστός. διὸ καὶ ἀπὸ τῆς ὁμοιοῦσας ἀπὸ τῆς ἑξῆς. *Euangelium secundum Matthæum ad Iudæos scriptum est. Hi enim majorem in modum cupiebant ex semine David Christum ostendi. Matthæus vero, qui eadem, nec remissiori quam ipsi cupiditate teneretur, omni ratione contendit plenam ipsis fidem facere, quod Christus sit e semine David: propterea a Christi generatione initium duxit. Et Lib. 3. adv. hæres. c. 16. al. 18. n. 2. p. 204. ait: Sed & Matthæus unum & eundem Iesum Christum cognoscens, eam quæ est secundum hominem generationem ejus ex Virgine exponens, sicut promiserat Deus David, ex fructu ventris ejus excitaturum se Aeternum Regem; multo prius Abrahæ eandem faciens promissionem, ait: „ Liber generationis Iesu Christi, Filii „ David, Filii Abraham. “* Ac postrema quidem hæc verba dissimulavit Cl. Celottus, detortis Serm. pag. 18. prioribus, quæ nunc attuli, & quæ postea consequuntur. Porro cum Divus Irenæus disertè docuisset Divum Matthæum ad Ioseph genealogiam duxisse, quemadmodum ex Ἀντιρρήσει evidenter constabit; docuit etiam id ab Euangelista illo unice consilio factum, ut inde agnosceretur a Iudæis Genus Christi Davidicum. Quamobrem verum est, quod ego paullo postea concludo: *quamvis post Davidem nullus eorum, qui a Matthæo recensentur, Ie-*

praetermissis horum filium nuncupavit, quia ad hos tantum facta est de Christo repromissio. Ad Abraham: „ in semine, inquit, tuo benedicentur omnes

*sum Christum progenuerit: adhuc tamen generantium series ab Euangelista descripta erit „ Liber generationis Iesu Christi, „ Filii David, Filii Abraham. “ Neque enim verum, esse potest, quod ait Cl. Celottus Serm. pag. 37. in ea hypothese statim post Davidem series illa definit esse Liber generationis Iesu Christi. Cum enim Euangelista genealogiam deducat ad Ioseph Virum Mariae: cumque omnibus tunc notum esset, aut futurum fuisset statim, atque quis vellet, Mariam ejusdem Davidicae familiae germen esse, *ἀνασπίντο* propterea est, eam genealogiam pro Iudaeis esse *Librum generationis Iesu Christi Filii David*. Forte non animadvertit Vir Cl. interesse quid debeat inter Iudaeos recens ad Christum conversos in Palaestina, pro quibus Euangelium Iesu Christi litteris consignavit Matthaeus, quid, inquam, inter hos intersit, atque seros Christianos: ac propterea dicit *Sermonis pag. 35. Nonne poterat Maria videri de tribu Levitica? Enim vero cognata erat Elisabeth: haec autem de domo & filiabus Aaron. Sicut facile Mariae pater, vir certissime de tribu Iuda effecit, ut filia de se genita cum Elisabeth filia Aaron cognatione teneretur: ita ex eo, quod Ioseph esset de Tribu Iuda, neque suae aetatis aequales homines, nosque multo minus scire potuimus, vel dignoscere debuimus, Mariam esse ejusdem familiae ac Ioseph. Quorsum enim ista? Nobis utique nimis ab originibus remotis pariunt haec difficultatem & perplexa experimur: at plerique e coaevis Iudaeis perspicue norant, cur Maria esset cognata Elisabeth, quamvis ejusdem ac Ioseph Davidicae familiae esset; qui vero hoc ignorarent, facillime id scire poterant, cum nos certo haec nosse nequeamus, quippe qui nulum interrogare possumus, monumentis vero caremus.**

Neque Vir Cl. Serm. pag. 37. liberius dixerit: faciam patere rem lippis & tonsoribus clarissimo exemplo:

gentes “ *quod est Christus. Ad David: „ De fructu
„ ventris tui ponam super sedem tuam. “* Quam-
vis ergo post Davidem nullus eorum , qui a Mat-
thaeo recensentur , Iesum Christum progenuerit;
adhuc tamen generantium series ab Euangelista de-
scripta erit : *Liber generationis Iesu Christi, Filii
David, Filii Abraham.* Cum enim Apostolus ille
Euangelium suum ediderit (a) ob eorum vel maxi-

*Abraham genuit Isaac , sed primo Ismaelem . De Abraham
Christus natus est , non tamen per Ismaelem , sed per Isaacum .
Describitur in Libro Genesis cap. 25. infra v. 12. successio Ismae-
lis . „ Hae sunt generationes Ismael , filii Abrahae : primogenitus
„ Ismaelis Nabajoth , &c. “ Si Euangelista scripsisset in hunc mo-
dum : „ Liber generationis Iesu Christi , Filii Abraham : Abra-
„ ham genuit Ismael : Ismael autem genuit Nabajoth . “ videretur
ne Euangelista suis promissis fecisse satis ? (lippi & tonsores haec
intelligunt ? me nihil intelligere profiteor) . . . si verum est illud
Mingarellianum verum & illud fuerit ; „ Quamvis post
„ Abraham nullus eorum recenseretur a Matthaeo , qui Iesum
„ Christum progeneravit , utpote quia loco Isaaci posuisset Is-
„ maelem , deinde Nabajoth , &c. adhuc tamen series ab Euan-
„ gelista descripta erit Liber generationis Iesu Christi Filii
„ Abraham . “ Vtique series huiusmodi foret *Liber generatio-
nis Iesu Christi , Filii Abraham* ; dummodo Iudaeis plane con-
staret uxorem *Nabajoth* , de qua una natus esset Christus , esse
germen Abrahae , & Isaac . Atque hoc si lippi & tonsores non
intelligent , Dialectici profecto intelligent , qui norunt *compa-
rationis* leges .*

(a) Prooem. Comment. in Matth. ad Euseb. Cremonen. Et
L. de Scriptor. Eccles. ait : *Matthaeus primus in Iudaea
propter eos , qui ex circumcisione crediderant , Euangelium Chri-
sti hebraicis litteris verbisque composuit .*

me caussam, qui in Iesum Christum crediderant ex Iudaeis; hi profecto vel sciebant reapse, vel scire facillime poterant, vel certe ex Lege dignoscere debuerunt, Mariam esse familiae ejusdem ac Ioseph: nec propterea Matthaeus seriem suam ad Ioseph, Virum Mariae deducendo scripsit Iudaeis potius aenigma ad divinandum, quam historiam ad intelligendum, sed revera scripsit Librum generationis Iesu Christi, Filii David, Filii Abraham, a Iudaeorum nolens consuetudine recedere, & feminae genealogiam describere (10).

(10) Cl. Celottus *Serm. pag. 36.* inanem prorsus ludit operam, dum ex *Lib. Num. cap. 27. v. 1.* & ex *Iudith cap. 8. v. 1.* protulit genealogias feminarum, scilicet *filiarum Salphaad*, & ipsius *Iudith*; haec enim ad rem non faciunt. Matthaeus enim Christi genealogiam texere voluisset directe, si genus ejus per Mariam Matrem deduxisset; cum Christus nonnisi ex Maria fuerit genitus, absque Viri complexu; atque idcirco debuisset Evangelista Christi generationem per feminam deducere. At *ἐν τῷ νόμῳ καὶ ἐν τοῖς ἱσθαιῖς ἡ γενεαλογία γυναικας* non erat mos apud Hebraeos genealogias feminarum texere, Chysoft. Hom. 2. in Matth.; sive: non est consuetudinis Scripturarum, ut mulierum in generationibus ordo texatur. Hier. in Matth. 1. Igitur Divus Matthaeus, qui pro Iudaeis Euangelium scripserat, eum morem servare voluit, ne ipsos statim offenderet. Itaque non est, cur Vir Cl. *Serm. p. 36.* dicat: *hoc parcendum antiquioribus Scriptoribus, qui sic putaverunt*; non enim SS. Patres indigent ipsius *venia*; nec putaverunt, sed noverunt in Veteri Foedere nullius hominis genealogiam per *Matrem* deduci: quod si decepti sunt, unum hujusmodi proferat exemplum Vir Cl. Et istud quidem

VII. Nunc autem si Cl. Celottus postulat, ubi-
nam desinant Christi proavi recenferi, & quinam
solius Ioseph sint progenitores; Davidem postremum
esse dicam eorum, qui Christum progenuerunt se-
cundum carnem, & hic recensiti sunt: reliqui vero
a Salomone incipiendo propterea nominati sunt,
quod genuerunt *Ioseph, Virum Mariae, de qua na-
tus est Iesus, qui vocatur Christus*: ut ex Ioseph co-
gnosceretur genus Iesu Christi Davidicum, quod
unum a Iudaeis in Christo cognosci satis erat: Iudaei
enim Davidem praecipue inter Christi progenitores
contemplabantur. Quamobrem frequentissime in
Euangelio ea occurrunt: *Hic est Christus Filius Da-
vid* [Matth. 22.]: *hosanna Filio David*, [Ibid. 21.]
Iesu Fili David [Marc. 19. & Luc. 18.]: *quid vo-
vobis videtur de Christo, cujus Filius est? dicunt
ei David*, [Ioan. 7.]. *Alii dicebant: Hic est Chri-*

desiderari is cognoscere debuit ex Cl. Trombellii verbis; quae
ibidem attulit: & Christi genealogiam per Mariam texeret.
Quidam utique, quos & ego in Epistola sequutus fueram, hac in
re scripserunt: non solere Iudaeos feminarum genealogiam te-
xere; sed ii intelligendi sunt, ut exigit Matthaei Casus, nisi
eorum obtrectatores magis, quam Theologi esse velimus. Ne-
que vero mihi obijcere potest Cl. Celottus Divum Lucam, quem
Epist. num. x. ostendo recensere, qui Christum progenuerunt:
immo enim ob idipsum fortasse, quamvis perspicue innuerit
se Christi genealogiam descripsisse, filuit vel ipse Mariae no-
men, & a Iesu transit ad Heli ipsius avum, loco Mariae in-
terposito *Ioseph*, illius *Viro*.

stus: quidam autem dicebant: numquid a Galilaea venit Christus? nonne Scriptura dicit: Quia ex semine David, & de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus? & his similia bene multa. Immo Apostolus ipse [Rom. 1.] dumtaxat ait: Qui factus est ei ex semine David secundum carnem.

VIII. Neque vero putet Cl. Cellottus, quod Matthaeus *vers. 17.* colligat numerum generationum, & Christum etiam numeret, propterea dici oportere generationis seriem ad Christum directe ab ipso Euangelista ductam esse. Idcirco enim Christum ibi numerat Euangelista, quia in tessaradecades tripartiri voluit, quos antea nominaverat sive generantes, sive genitos; non autem quia in animo habuerit accuratam seriem progenitorum Christi determinare, & obsignare: hoc enim si facere voluisset, profecto Ioram inter & Oziam non praetermisisset Ochoziam, Ioam, & Amasiam, quemadmodum advertit Hieronymus [*L. 1. Comment. in Matth. 1.*]

IX. Hisce difficultatibus brevissime sublatis venio ad aliam Cl. Celotti, rationem, quam sane *gravissimam* dicit. Nimirum Euangelista Matthaeus *docere instituit, quomodo supra ordinem naturae omnes Dominus cum eximio miraculo voluerit de matre Virgine nasci. Nam postquam vers. 16. Librum generationis Iesu Christi perduxit ad Mariam matrem, non ad ullum virum* [*lege „Iacob autem ge-*

„ nuit Iosephi conjugem Mariam “] *statim v. 18. rationem stili sui subjungit, cur scilicet ad feminam potius, quam ad virum lineam Libri generationis Domini catenus perduxerit; quae videlicet est, quia per miraculum supra omnem naturae ordinem, modum, potestatem, cum esset desponsata Mater ejus, Maria Ioseph, antequam convenirent, inventa, est in utero habens de Spiritu Sancto “.* *Quid enim aliud est in hoc textu, nisi ratio, quae redditur illius asserti de eximio miraculo, cur in linea progenitorum Domini ultimo loco posita sit mater, quae genuerit Iesum sine viro, quam pater, qui secundum carnem nullus Iesu fuit? Nae ego, plumbeus cum sim, gravissimae rei gravitatem non persentisco. Sed si quem haec moveant, ipse iisdem plane similia inferre poterit, etiamsi legat cum Ecclesia Catholica; Iacob autem genuit Ioseph virum Mariae, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus. Si enim, quae Matthaeus addit, Viro Cl. videntur ratio, cur genealogia ad feminam deducta sit, quae sine viri consuetudine Christum genuerit; aliis potiori jure videbuntur ratio, cur series illa deducta sit ad Ioseph, deinde additum: Virum Mariae, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus.*

x. Demum inquit Cl. Celottus. *Adde, quod S. Lucas verbis tam perspicuis cap. 3. incipiendo a vers. 13. descripsit generationem Ioseph, ut nihil pos.*

sit desiderari praeclarius . Cumque in S. Lucae descriptione a Ioseph , usque ad David gradus omnes penitus diversi ab iis sint , quos S. Matthaeus recenset ; necesse est videre etiam fines generationum penitus diversos : quippe Matthaeus ad Iesum , & Mariam seriem ducit suam , ille alter ad Ioseph . Sed παρρησιασικῶς dicta haec esse suspicor . Immo enim doctissimi Viri jamdiu ostendere aggressi sunt , Divum Lucam Mariae Virginis genealogiam ibi descripsisse . Aequum profecto non est ab aliis dicta unius Epistolae limitibus concludere ; quare ab iis repetendis abstinendum . Liceat mihi tamen advertere , videri mihi Lucae Textum ita hanc in opinionem pronum , ut non intelligam , cur evidens putanda non sit (11) . Inquit Divus Lucas . Καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐκ τῶν τεράκοντα ἀρχόντων , ὧν ,

(11) Vetustissimam certe hanc opinionem facile judicaverim , licet sero invaluerit . Etenim Divus Irenaeus *Lib. 3. adv. Haer. cap. 22. n. 3.* e distinctione Malsueti , *alias cap. 33.* inquit , juxta Latinam versionem , quae superest : *propter hoc Lucas genealogiam , quae est a generatione Domini Nostri usque ad Adam septuaginta duas generationes habere ostendit , finem conjungens initio . Et prope finem capitis : Propter hoc & Lucas initium generationis a Domino incipiens in Adam retulit , significans , quoniam non illihunc , sed hic illos in Evangelium vitae regeneravit .* Descripsit igitur Divus Lucas per Irenaeum genealogiam , quae est a generatione Domini usque ad Adam , & finem conjunxit initio : & licet illi hunc genuerint carne ; hic tamen illos in Evangelium vitae regeneravit . Sed & Divus Epiphanius idem

ὡς ἐνομίζετο, ὡς Ἰωσήφ, ⲉⲃⲏⲗⲓ, τⲉⲛ Ματθαῖ·... τⲉⲛ Να-
θαὲν, τⲉⲛ Δαβίδ, τⲉⲛ Ἰεσαῖ·... τⲉⲛ Ἀβραάμ. κ.τ.λ. Hoc
Textu praesumpto quaestionem in haec duo dedu-

luculentissime innuit. Inquit enim *Haer.* 51. §. x. pag. m. 432.
Ἀλλὰ τοῖς μὲν δοκῇ ἐκ παλαιότητος, ὡς ἀνθρώπων ἀνδρὸς γεννηθῆναι,
τοῖς δ' ἄλλοις ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου περὶ γενεῶν. διὸ καὶ τὸ λεγόμενον πᾶντα
διηγέμενοι οἱ ἄγιοι Εὐαγγελισταὶ ἀκριβοῦσι· καὶ φύσει ὁ Λυκαῖος, ὡς
ἀπὸ καὶ παρὸν ἐπὶ τὰ ἄνω ἀναφέρειν τὴν γενεάν· ὡς καὶ Ἰησοῦς
ἀρχόμενος (ⲉⲃⲏ) ὡς ἐπὶ τὴν γενεάν, ὡς καὶ Ἰωσήφ·
τὸ δ' ἐνομίζετο ἐκ ἀληθείας εἶναι· ἀλλὰ ἐκ τῆς μὲν Πατρὸς ἐκ γενεῶν
ὁ Ἰωσήφ, ὅτι τὸ εἶναι τῆς Πατρὸς διδοχθῆναι·... ὡς καὶ (p. 433. n. xi.)
ὡς ἐπὶ τὴν λ', ὡς ἐνομίζετο ὡς τῆς Ἰωσήφ, τῆς Ἡλὶ, τῆς Ματθαῖ· καὶ
ἀναφέρειν τὴν γενεάν ἐπὶ τὴν Ἀβραάμ·... ὡς καὶ τῆς Νῶε, ὡς καὶ
ἐπὶ τὴν Ἀδάμ·... ὡς καὶ τῆς Ἀδάμ, λέγει, τῆς Θεῆς. Ἐνταῦθα λοι-
πὸν ὡς φανερὸν, ὅτι τῆς μὲν Θεῆς ὡς τῆς Τύχης. ὅτι καὶ τῆς ἀνθρώπου τῆς
Ἀδάμ καὶ γεννηθῆναι ἐκ σαρκὶ παρὸν·... ἀνενίκηται· καὶ τῆς Λυ-
καῖος τὰς γενεολογίας ἀπὸ τῆς καὶ παρὸν τὰ ἄνω, καὶ φανερὸν τὴν ἱεράτητα
ποιήσας ὡς ἀνθρώπου τῆς Θεῆς λόγος παρουσίας, κ.τ.λ. *Sed aliis videtur,*
e complexu ⲉⲃⲏ semine viri Christum fuisse genitum: aliis sim-
pliciter hominem apparuisse: quare minute omnia narrantes San-
cti Evangelistae diligenter complexi sunt; ac praesertim Lucas,
tamquam ab inferioribus in superiora referens animum, dicit:
& erat Iesus incipiens esse, quasi annorum triginta, existens
filius, ut putabatur, Ioseph: putari autem, non est revera esse;
sed Patris quidem vicem gerebat Ioseph, quia sic Deo placuit.
..... Erat igitur quasi annorum xxx. ut putabatur, Filius Io-
seph, qui fuit Heli, qui fuit Matthan: ⲉⲃⲏ ad Abraham usque
generationem refert..... supergreditur autem Noe, ⲉⲃⲏ ad Adam
pervenit....., praetergressus vero Adam, dicit: qui fuit Dei.
Ceterum inde constat, quia Dei quidem erat Filius, e semine
vero Adam per successionem in carne apparuit..... Cum enim
Lucas ab inferioribus ad superiora genealogias perduxisset, ⲉⲃⲏ

cam; an scilicet verbum ἐνομίζετο solum Ioseph afficiat; an vero ceteros etiam a Luca postea nominatos. Si τὸ ἐνομίζετο de uno Ioseph dictum est, dicendus erit Lucas Mariae Virginis genealogiam descripsisse, dum nominavit, qui Christum secundum carnem genuerunt. At si τὸ ἐνομίζετο ad reliquos etiam pertinet, tum dicam cum Viro Cl. Lucam verbis admodum perspicuis Iosephi progenitores recensuisse (12). Sed dico ad alios, quam ad Ioseph referri non posse τὸ ἐνομίζετο. An falsum hoc esse quis iudicat? is igitur referat τὸ ἐνομίζετο etiam ad Heli, ad Matthat, ceterosque. Ergo re-

cum praesignificasset Divinum Verbum e celo esse &c. Clariora profecto haec sunt, quam quae explanatione indigeant; nisi enim Lucas Christi genealogiam descriperit, posito Ioseph pro Maria uxore & Matre Iesu, nunquam profecto deducere inde potuit Divus Epiphanius, Christum esse Dei Filium: genealogia enim Ioseph, qui putabatur Pater Iesu, quique erat filius Adam, qui fuit Dei propter creationem, evincere nunquam potest Christum e celo esse, ac Dei Filium.

(12) *Non novi vim Logices hujus tam novae & minime nostratis*, ait ad haec Celottus *Serm. pag. 50.* Eam igitur nunc primum noscet hinc. Si enim Heli, Matthat, Levi, Melchi, Ianne, & ceteri singuli putabantur avus, proavus, abavus, atavus, tritavus &c. Iesu Christi, id putabantur sane, quia progenuissent Ioseph, cujus Filius putabatur Christus: si ergo τὸ putabatur omnes illos terminos afficeret, series illa esset genealogia Ioseph, quia τὸ νομίζεσθαι ἐκ ἀληθείας ὄντιν, quemadmodum ex Epiphanio *Adnot. praeced.* adverti. En igitur, Vir Clarissime, quid sequatur ex Dialectica nostrate & veteri, si non vestrate.

ferendum etiam erit, & ad Davidem, & ad Iesse, & ad Abraham, omnesque reliquos. Christus ergo *putabatur*, sed reapse non erat Filius David, nec flos virgae ex radice Iesse, neque ex semine Abrahæ (13). Vnde enim ex Divo Luca intelligam τὸ

(13) Ad hocce vero argumentum noscendum se non pervenisse, ingenue falsus est Cl. Celottus, *Serm. pag. 51*. Postea enim quam omnem in partem sese frustra versavit, ut illud enervaret, inquit: *si non assequor perfecte hoc loco. mentem ejus, par erat, ut illum distincta magis dilucidaque oratione*. Sed arbitror equidem Theologos agnituros, Virum Cl. argumentationem illam non solvisse, non quod revera *confusa & obscura* ibi fuerit oratio mea, sed quia *ἀναρίστη* & vere est illa ratiocinatio. Quamquam Vir Cl. *Serm. pag. 50*. ex me quaerit: *Vis ne Evangelistam dicere, Iesum fuisse, ut putabatur Filius Heli, ut putabatur Filius Matthæ &c.?* Papæ! & dicis, Vir Clarissime, te mentem meam assequutum non esse? Vim assequutus videri non vis, cum solutione careas; at mentem optime nosti meam. Injuria vero statim subjicis: *quæ & quam multiplex absurditas!* Cur enim tot, tantasque absurditates non edisseris? Immo absurdum erit, nisi secreveris τὸ *ut putabatur*, cum ad Davidem, ad Iesse, ad Abraham perveneris: & si ibi abjicere necessario debes τὸ *ut putabatur*, omittas etiam illud oportet quoad reliquos omnes, præter unum *Ioseph, virum Mariæ*; cum nulla sit ratio sufficiens, cur τὸ *putabatur* ad Davidem usque retineas, ibique demum abjicias: Contra autem optime intelligitur, τὸ *putabatur unum Ioseph* afficere, quia nempe series illa est Christi genealogia secundum carnem; ibique Ioseph positus est loco Mariæ Matris Christi, scilicet Maritus pro Vxore, ut & antea dicebam. Quamobrem non erat, Vir Clarissime, cur meum luderes (quam scite alii judicent) inquires *pag. 49. expectabam hoc loco asseri ab illo rem veluti*

ἐνομιζέτο dictum esse tantummodo de iis, qui a Ioseph ad Nathan usque, Filium Davidis nominantur, cum autem ad Davidem perventum est, cense-
 ri debere non dictum? Irridebunt sane Iudaei Lu-
 cam, quod scripserit Christum *putatum esse* Filium
 David, & Abrahae, sicuti & Heli, & Ioseph.

XI. Eundem fortassis sensum, & Vulgatus In-
 terpres innuere voluit, dum vertit: *Et ipse Iesus*
erat incipiens quasi annorum triginta, ut putaba-
tur Filius Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Matthat
. . . . qui fuit Nathan, qui fuit David, qui fuit
Iesse qui fuit Abrahae &c. Phrasim enim *qui*
fuit, si Vulgatus Interpres referri voluit ad Iesum,
 de quo verba fiunt, non ad Ioseph qui nominatur,

supra num. VI. PROPECTO, REAPSE, CERTE, REVERA, quippe quia
 iis particulis ego frequenter hac in Epistola usus sim. Sati-
 us ergo erat, ut manus victas dares, & agnosceres Matthaeum &
 Lucam hac ratione tam exacte esse compositos, ut exactius ni-
 hil desiderari queat; atque hoc factum esse, quin alterutrius
 Textus, non dicam emendetur, aut ei vis vel minima infera-
 tur; sed immo ex ipsa Sacrorum Verborum constructione, & na-
 tura; neque enim hic videas KIM, CHIN, POTVET, INTERVENERIT,
 aut hujus generis quidpiam. Quod igitur antea non feceras,
 Clarissime Vir, nunc abs te jure mihi videar expectare. Illud
 vero etiam noris, pervelim, *immortale illud Adamantii inge-*
nium (Hier. in c. 3. Ep. Tit.) sanctissime Canonem hunc statuisse:
 μὴ δὲν τὰ σολοικισμῶν, καὶ μὴ σῶζοντα ἢ καὶ τὸ ῥητὸν ἀκολουθίαν ῥητῶν
 τῶν Γραφῶν ἐπιχειρῆ διορθῶσαι. Philocal. c. 8. *nihil esse corrigendum*
ex iis, quae in Scriptura soloecismi speciem habeant, neque
sibi secundum Litteram cohaerere videantur.

profecto hunc plane innuit sensum : *Iesus erat incipiens quasi annorum triginta , ut putabatur Filius Ioseph , qui revera fuit Heli &c.* (14) Neque ab hoc me absterret Cl. Celottus, dum Adnotatione 2. ad Caten. L. I. cap. 5. dicit Heli fuisse patrem naturalem Iosephi; nam ut facile dicitur, ita facile negatur.

XII. Ex his quisque intelligere potest admitti ultro non debere titulum, quem Capiti 5. Caten. L. I. praefixit Cl. Celottus; huiusmodi enim est: *Liber generationis Ioseph*. Siquidem verum non est, Lucam verbis tam perspicuis descripsisse Iosephi genealogiam, ut nihil possit desiderari praeclarius. Deinde cognoscet quilibet ejusdem Capitis initium nescio quid continere, ob quod a Textus Evangelici veritate pauxillulum distat. Illius enim capitis hoc facit initium Catenae Cl. Auctor : † *Iesus putabatur Filius Ioseph , qui fuit Heli &c.* Et quam-

(14) Nonne videtur Vulgatus Interpres novisse Divi Epiphani locum, quem supra attuli, *Adnot. 11*: vel potius Epiphanius novisse Vulgatam Versionem? aptioribus profecto verbis declarari non potuit, ibi Christum innui Dei Filium; rō enim *qui fuit* ad finem usque afficit IESVM, ac propterea phrasis *qui fuit Dei*, demonstrat Iesum esse Filium Dei. Quamobrem agnoscas Authenticam Bibliorum Versionem in iis, quae ad substantiam pertinent, non sine instinctu Divinitatis factam fuisse: non enim permisisset Spiritus Sanctus, cujus afflatu Libri Hagiographi conscripti sunt, Versionem huiusmodi, nisi vim Divini servasset Eloquii, in Ecclesia cum auctoritate invalescere.

quam praecedenti adnotatione advertit asterisco * se indicare, versiculi extremum dimidium relinqui, obelo † autem incipi a dimidio versiculo; praefixus hic tamen obelus significare deberet Evangelistae verba paulisper esse immutata.

XIII. Sed redeo ad postremam, quam attuli, Cl. Celotti difficultatem. Abs re autem futurum, non puto, si advertam praeterea Evangelistam Matthaeum contentum fuisse genus Iesu Christi Davidicum per Ioseph declarare Iudaeis, qui hunc noverant cum Maria stirpis ejusdem femina conjugium iniisse. Postea enim quam Iesu Christi genealogiam per Ioseph, Mariae Virum deduxit, ut ostensum est, tum iterum v. 20. afferre non praetermittit illa, Iosephum alloquentis Angeli verba: *Ioseph fili David*. Nec vero aliud quidquam in Matthaei Evangelio reperiens, unde Genus Mariae Matris Iesu Christi dignoscere queas. Iure itaque scripsit Hieronymus Iesum Christum de desponsata a Matthaeo dici conceptum, *ut per generationem Ioseph origo Mariae monstraretur*. [L. I. Comment. in Matth. c. I.] Contra vero si in Divi Lucae contextum animum intendimus, hic unus ejusdem videtur scopus, ut intelligatur Iesum Christum ideo declarari factum e femine David, quia ex Maria secundum carnem genitus est. Etenim prius quam c. 3. Iesu Christi genealogiam per Mariae progenitores ex Davide deduceret Lucas, ita cap. I. Gabrielem Angelum Mariam

alloquentem inducit *vers. 31. Ecce concipies, & paries Filium... Et dabit illi Dominus Deus sedem David Patri ejus*. Cur hic quaeso *Patris*, nisi quia a Maria ipsa concipiendus, pariendusque? Cap. 2. autem licet diserte asserat Lucas Iosephum fuisse *de domo & familia David*; idem non tamen & de Maria innuere non praetermittit. Inquit: *Et ibant omnes, ut proficerentur singuli in suam civitatem. Ascendit autem & Ioseph a Galilaea de civitate Nazareth in Iudaeam in civitatem David, quae vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo & familia David (a) ut proficeretur cum Maria desponsata sibi uxore praegnante*. Si igitur ibant omnes describi, unusquisque in propriam Civitatem, sique tum Ioseph, tum Maria profecti sunt in Bethlehem describi; hoc profecto clare satis ostenditur, & Mariam Iesum Christum mox parituram fuisse de domo, & familia David.

Atque haec sunt, VIR EXCELLENTISSIME, quae de re proposita ad Te, quam brevissime scribenda censui. Quae si ad Cl. Celotti manus aliquando devenierint, humaniterque is perlegere voluerit, ar-

(a) In Graeco Textu habetur: *ὅτι οὐκ ἐ πατριὰς Δαβὶδ*. Cl. Celottus in Adnotationibus ad cap. 10. Caten. L. 1. ait: *Verterim „ ex domo & patria David “*. At vereor ne nova plane accadat Graecae Linguae peritis ea notio, ut *πατριὰ* significet *patriam*, non *familiam*.

britor equidem Virum Cl. in eam tandem iturum
sententiam, ut ingenue fateatur nullum plane ob-
repsisse errorem Matth. I. vers. 16. & ibi Iesu Chri-
sti genealogiam deductam esse ex Davide per Salo-
monem ad *Ioseph, Virum Mariae, de qua natus est*
Iesus, qui vocatur Christus: & Matthaeum Euange-
listam haec scribentem facile componi posse cum,
Divo Luca, qui Iesu Christi genealogiam texuit per
ejusdem Mariae avos ex Davide per Nathan, alte-
rum Davidis filium propagatos. Te vero, Amplissi-
me CAROLI CATHOLICI REGIS Administer, oro, ob-
testorque, ut benigne excipias exiguum hoc grati
animi mei monumentum: ex quo nollem sane ul-
lum umquam fore, qui meam Tuorum in me be-
neficiorum memoriam ex opellae hujus tenuitate
aestimaret. Vale.

Dabam Romae in Divi Gregorii ad Clivum
Scauri XI. Kal. Februarii CIOCCCLXIII.

ANTIPHYSIS

Indicavi hætenus, & satis, ut arbitror, declaravi pondus & vim argumentorum, quæ mea in Epistola proposueram: nunc reliqua a Cl. Celotto in suo Sermonе allata, quæ meam afficiant, causam refutanda. Haec autem præcipue peccavit Vir Cl. nimirum verbis admisit Sancti Matthæi textum, re autem sustulit: deinde etsi dixerit ab Ecclesia Matthæum *Cap. 1. v. 16.* non intellectum fuisse; Sanctorum tamen Patrum verba violenter detorsit. De his igitur nunc brevissime.

§. I. Certum profecto est Catholicis Divinae Scripturae Interpretibus jus fasque semper fuisse, ubi res illud postulare videretur, explicandi, exponendique Divini Eloquii sive ex contextu, sive ex Ecclesiæ & Patrum Doctrina, sive ex aliis Christianae Theologiae fontibus: At Sacrum Textum, quem Ecclesia ut germanum constanter agnoverit immutare ac deformare, nefas esse oportere, quisque intelligit. Ab hocce Canone, qui ab optimo genere interpretandi Sacram Scripturam abesse nunquam potest, cum se admodum urgeri persentisceret Cl. Celottus pugnantia loqui satius duxit, quam falsam, quæ menti ejus sese exhibuerat, opinionem deferere: verbis propterea Vulgatum Divi Matthæi textum admisit, re autem sustulit. Inquit enim *Serm. pag. 8. Vbi dico: „ Vera enim lectio est hujus „ loci „ duo sub ea dictione intelligi possunt. Vnum est, utrum illud solummodo censeam, ita esse eum locum legen-*

dunt, quia intelligendum putem, eam revera solam sententiam ab Evangelista scriptam fuisse. . . . Aliud est utrum intelligam lectionem veterem S. Matthaei, qualis est in Vulgato est in Graeco est juxta hanc vim: „ Iacob autem genuit Ioseph Virum Mariae “ debere deleri de Sacrosancto Evangelista, est in mea verba mutari. Primum illud sentio utique; secundum nunquam. Et pag. 13. Ego, ait, lectionem veterem, qua utitur Ecclesia in textu S. Matthaei Cap. I. v. 16. . . . penitus censeo, est omnino profiteor, debere retineri. Verum . . . si quaeratur de sensu, qui sub illis latet verbis, est quaenam loci ejus sententia capi, est intelligi debeat; respondeo, sub illis verbis illam contineri sententiam, quasi scriptum legeremus: „ Iacob autem genuit Iosephi conjugem Mariam. “ Sed quid hisce absurdus? Vel enim sensus Vulgati Textus Sancti Matthaei ut Divinitus afflatus agnosci debet; vel non. Si primum; iis igitur verbis nunquam alia subesse potest notio, quam quae sit juxta verborum vim & naturam; eamque notionem Christianus quilibet admittat necesse est. At si verborum Sancti Matthaei sensus, quem Spiritus Sanctus intendit, alius est ab obvio verborum sensu, oportebit Ecclesiam Matthaei verba in ea transmutare, quae exhibeant sensum a Spiritu Dei inspiratum. Sed juxta Celottum Evangelista hanc solam sententiam scripsit, &: *Vera lectio est hujus loci*: „ Iacob autem genuit Iosephi conjugem Mariam: “ haec igitur verba in Sancti Matthaei Evangelio vulgatis substitui omnino debent. Sed rursus vulgata Matthaei verba per Celottum deleri non debent de Sacrosancto Evangelio est in ejus verba mutari; ergo neque sensus & sententiae vis ratione ulla commutari potest. Animadvertat, obsecro, Vir Cl. quaenam sit notio Bibliorum, quae

Divino Spiritu afflante conscripta , nobisque tradita fuisse certum est , & hoc uno statim intelliget , quanta vis huic argumento insit : nec fieri posse , ut ulla inveniatur ratiocinatio , quae eam infringat ; nisi duo , quae vera sunt , contradici possint : noscetque reliqua omnia argumenta , quae in Epistola a me soluta jam fuerant , paralogismos judicari oportere , non solum *ob aestum disputationis* , ut ait ipse *Serm. pag. 14.* sed etiam ex Theologiae principiis cum Dialectices regulis compositis . Profecto si Spiritus Sanctus ab Evangelista Matthaeo describi voluisset Iesu Christi genealogiam per Mariam Matrem directe deductam ; & tamen permisisset statim (statim enim graece conversum est Sancti Matthaei Euangelium , ut adverti *Adnot. 3. pag. xv.* , atque ut luculentissime adhuc ostendi posset) Graecum ejus Evangelii Interpretem , eam genealogiam in Iosephi , Mariae Viri genealogiam transferre , quam providus censendus esset ? quomodo autem postea Tridentinos Patres agere potuisset , ut *Sess. iv.* anathema iis indicerent , qui *Sacros Libros integros cum omnibus suis partibus prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt , & in Veteri Vulgata Latina editione habentur pro sacris & canonicis non suscepit* ; si in Vulgata Bibliorum editione *Matth. cap. i.* pro Mariae genealogia *Interpretis vitio obrepserit* genealogia Iosephi ? Ego certe , si mihi in mentem venisset , ut vulgatam eam genealogiam repudiarem , aliamque substituerem , Tridentinorum Patrum ANATHEMA vehementer equidem pertinuissim ; praesertim cum ne unum quidem reperire sit Codicem sive Graecum , sive Latinum , aut Sacrorum Bibliorum , aut Patrum , unde varia aliqua lectio hauriri queat , ac tamquam VETUS VERSIO proferri , atque ita saltem sibi ab indicto anathemate praecaveri . Arbitratus fortasse est Vir Cl.

se sibi satis cavisse, dum innuit *Serm. pag. 20.* aliud nihil sibi propositum fuisse, quam ut proponeret *Explicationem* aliquam verborum Sancti Matthaei: quid porro nos prohibet sacra verba exponere & explicare? Inania profecto verba. Quomodo enim textus *explicatio* dici potest ea, quae ipsum Textum in alium necessario commutat? velit, nolit Vir Cl. hoc explicandi genus non nisi *Emendatio Sacri Textus* dici potest? At regerit tandem ipse: *Ego lectionem veterem penitus censeo, & omnino profiteor debere retineri: Verum sub illis verbis illam contineri sententiam, quasi scriptum legeremus:* „ Iacob autem genuit Iosephi „ conjugem Mariam. “ Proh Deus! Hoc unum utique deerat, ut posteaquam tot heterodoxi viri vehementissime Sacra Verba detorserunt, ut in suos errores pertraherent; inter Catholicos aliquis demum adesset, qui hanc Regulam insinueret, *retinendam esse lectionem veterem, sed juxta sensum, qui alicui in mentem venerit, quamvis Textui oppositus dignoscatur.* Hocce Canone quid unquam Fidei perniciosus esse queat? Iure igitur hic mihi videar usurpare verba Celestini Romani Pontificis (*Epist. ad Nestor.*): *Eadem senti nobiscum, ... si tibi sensus datur, damnatis omnibus quae huc usque sensisti.*

§. 2. Sed pergit Cl. Celottus, & in Sanctis Patribus desperatae causae subsidium nactus sibi videtur. Primus, ad quem provocat, est Irenaeus, de quo ait *Serm. pag. 18.* *Ille l. 3. contra haereses c. 16. n. 2. ita scribit:* „ Sed & Mat- „ thaeus eam, quae est secundum hominem generationem „ ejus ex Virgine exponens ait: Liber generationis Iesu „ Christi Filii David, Filii Abraham. “ *Proficitur S. Martyr apertissime se in hoc capite, atque in hac genealogia invenire generationem Christi ex Virgine sub ea linea, quae*

incipit : „ Liber generationis &c. “ *Attende S. Irenaeum excludentem Iosephum a loco successionis in ita descripta genealogia ; attende eundem S. Doctorem concordantem pariter cum mea assertione , & ratione : subsequitur enim vero :*
 „ De hinc ut liberaret mentem nostram a suspitione , quae
 „ est circa Ioseph , ait : Christi autem generatio sic erat &c.

§. 3. Quam injuste Divus Irenaeus testis adductus est ! Siquidem non alius est Irenaei scopus , quam is de quo egi *Adnot. 9. p. xxv.* Nugae autem sunt illa generatio Christi ex Virgine sub ea linea , quae incipit : „ Liber generatio-
 „ nis &c. “ Miror vero Cl. Celottum attulisse etiam Irenaei verba , quae sequuntur , nec advertisse quantum sibi obsint . Cur enim ex Irenaeo Euangelista Matthaeus liberare voluit mentem nostram a suspitione , quae est circa Ioseph , addendo : *Christi autem generatio sic erat &c.* nisi quia linea ducta fuerat ad Ioseph Mariae quidem Virum , sed non Patrem Christi ? Sed , ne repetam , quae ex Irenaeo attuli *Adnot. 11. pag. xxxii.* inspiciat jam Vir. Cl. splendidissimum alium ejusdem locum , tumque vero ad Irenaeum provocet , si audet : *Super haec autem ,* inquit *ibid. c. 21. n. 9. p. 218. alias cap. 30. nec Rex esse posset (Christus) si quidem Ioseph filius fuisset ; nec haeres secundum Ieremiam . Ioseph enim Ioacim & Iechoniae filius ostenditur , quemadmodum & Matthaeus generationem ejus exponit . Iechonias autem , & qui ab eo , omnes abdicati sunt a Regno , Ieremia dicente sic ,* Terra (*cap. 22. v. 28.*) audi sermonem Domini : scribe virum hunc abdicatum hominem , quoniam
 „ non augebit de semine ejus sedens super solium David ,
 „ Princeps in Iuda . “ *Et iterum Deus ait super Ioacim patrem ejus :* „ Propter [*cap. 36. v. 30.*] hoc sic dicit Dominus super Ioacim patrem ejus , Regem Iudaeae : non

„ enim erit ex eo sedens super thronum David , &c. “
*Qui ergo eum dicunt ex Ioseph generatum , & in eo habere
 spem , abdicatos se faciunt a Regno , sub maledictione & in-
 crepatione decedentes , quae erga Iechoniam , & in semen ejus .
 Propter hoc enim dicta sunt haec de Iechonia , spiritu prae-
 sciente ea , quae a malis Doctoribus dicuntur , &c. Quid por-
 ro hisce verbis praeclarius , quid illustrius reperiri potest ?*

§. 4. Immo ἀνατίπτει & demonstratio ex hoc Divi
 Irenaei testimonio mihi petenda videtur . Si enim Divi Mat-
 thaei genealogia per Ioacim , & Ioachin deducta est ; si-
 que ex horum semine nullus futurus erat , qui sederet su-
 per solium David : Christus profecto , qui est fructus ille
 ventris David , ponendus tandem super sedem ejus [*Ps. lxxi.*]
 & cui revera dedit Deus sedem David Patris ejus [*Luc. i.*]
 esse nequit e semine Ioacim , & Ioachin ; adeoque Matthaei
 genealogia progenitores Mariae Matris Christi exhibere non
 potest , a transmigratione saltem Babylonis : falsa igitur sit ,
 oportet , emendatio illa : *Iacob autem genuit Iosephi conju-
 gem Mariam .*

§. 5. Novi equidem , nescio quos putantes Mariam ,
 Conjugem Iosephi , vel ipsam non secus atque Ioseph e
 semine Iechoniae propagatam , quaestionem olim excitasse ,
*quo modo stare possit prophetia , de stirpe ejus nullum esse ge-
 neratum , qui sederit super thronum David .* Illudque etiam
 novi , Divum Hieronymum *Lib. iv. Comment. in Ierem. xxii.*
 quaestioni satisfecisse his verbis : *possumus ergo hoc dice-
 re , quoniam illud , quod deest in LXX. videlicet „ in die-
 „ bus ejus non prosperabitur , sive non crescet “ ignoran-
 tibus fecerit quaestionem Respondeamus igitur , quod in
 diebus Iechoniae non successerit ei vir , qui sederit super thro-
 num ejus , sed multo post tempore Potest autem & sic*

Solvi : Non sedebit quidem super thronum David vir & homo, sed sedebit Deus, regnumque ejus non erit terrenum, & breve, ut fuit David, sed perpetuum, atque celeste. Sanctus pariter Ambrosius Lib. 3. Comment. in Luc. 3. inquit, quomodo ex semine Iechoniae nullus dicitur regnaturus per Prophetam [Jeremiam]? Si enim Christus regnavit, ex semine autem Iechoniae Christus est, Propheta mentitus est, mentita sunt oracula. Sed illic futuros ex semine Iechoniae posteros non negatur, & ideo de semine ejus est Christus; & quod regnavit Christus non contra prophetiam est. Non enim seculari honore regnavit, nec in Iechoniae sedibus sedit; sed regnavit in sede David. Verum cum ipse Iechonias David sederit sedem, quemadmodum solvitur, quod dictum est? Itaque... non eandem Regis David sedem Christus, quam Iechonias sedit immo nec quisquam ex genere David sedem ejus potuit sedere, quam Christus: quia nec in alio semen ejus aeternum est; sed in Christo. Et ex Graecis etiam, Theodoritus in Jerem. 22. Tom. 2. pag. 210. vel ipse inquit: Καὶ ὁ Κύριος δὲ τὸ ὕψος αἰῶνα γίνεσθαι ἐν ἰσχύϊ [Ἰεχονίᾳ] κατὰ γὰρ τοῖς Διαβητικοῖς ἐπαύχασε Ἰωάννης· ἀλλ' ἐπάνω πάσης ἀρχῆς & ἰσχύος, κ. τ. λ. ἔχει τὴν αὐτὴν τὴν αὐτὴν τὴν αὐτὴν. i. e. Porro Dominus ab hoc [Iechonia] deducens genus secundum carnem, in sedibus Davidicis non sedit, sed supra omnem principatum & potestatem &c. Non est igitur mendax praedictio.

§. 6. Sed quamquam his Patrum locis illud confici queat, tamdiu ad Fidem referendum hoc non esse, Christum scilicet e semine Iechoniae originem habere non potuisse, quamdiu Ecclesiae accesserit definitio: adhuc tamen Divi Irenaei ratiocinationem reliquis longe praefendam censeo; immo ἀνατίππητον, Maximi utique facien-

da sunt perillustria ista Ecclesiae lumina Ambrosius, Hieronymus, Theodorus; sed ubi tamen & res ipsa, & aliorum etiam Patrum auctoritas omnino exigit, ut aliam sequamur sententiam; hoc sane ut faciamus necesse est. Profecto ostendi antea luculenter [*Epistolae Num. x.*] e Sacri Textus indeclinabili vi, Lucam Evangelistam Mariae genealogiam descripsisse: addidi etiam [*Adnot. II.*] eadem de re Irenaei, & Epiphaniï luculentissima testimonia. Itaque cum Lucae genealogia non modo per Iechoniam deducta non sit, sed neque per ullum progenitorum ejus a Salomone initio facta; Iechonias profecto ad Iesu Christi progenitores pertinere non potest. Deinde vero quonam alio in loco eam emphasim reperiēs, qua usum videmus Ieremiam. c. 22. 29. Divinitatis instinctu abdicantis a regno Iechoniam & semen ejus? *Terra, terra, terra, audi sermonem Domini. Haec dicit Dominus: Scribe virum istum sterilem, virum qui in diebus suis non prosperabitur; nec enim erit de semine ejus vir, qui sedeat super solium David, & potestatem habeat ultra in Iuda.* Non memini equidem apud ullum Prophetarum me hujusmodi emphasim unquam observasse. Quomodo igitur dici poterit Christus, qui futurus erat decus seminis Abrahae & Davidis, postea progenitus ab homine ita abdicato? Denique, ne nimius sim, plusquam maximi, ut ita dicam, momenti est Divi Irenaei argumentum ad revincendos illos Ebionaeos (adde alios etiam Iudaizantes haereticos, veluti Cerinthianos), qui blasphemabant Iesum Christum *ex Ioseph generatum*. Nullum sane aliud quam istud contra hujusmodi haereticos e Veteri Foedere producere poteris ineluctabile argumentum, quo illos adigas, ut fateantur Iosephum fuisse quidem *Virum Mariae*, sed non Patrem Ie-

su. Gravissimum est utique Isaiae vaticinium cap. 7. At dolemus istud tot tantisque subrilatibus non ab haereticis solum, sed a Catholicis etiam Doctoribus subiectum esse, ut omne pene suum pondus amittere videatur. Ne quaeso igitur argumenti etiam a Divo Irenaeo producti iacturam faciamus: sed cum ipso agnoscamus *propter hoc dicta* esse illa de Iechonia, Spiritu praesciente ea, quae a malis Doctoribus dicuntur: *uti discant, quoniam ex semine ejus, idest ex Ioseph non erit natus.*

§. 7. Sed & ex ipsis Hieronymi, Ambrosii, ac Theodoriti expositionibus, si examini subjiciantur, intelligemus eas alteri praeferrì nullo modo posse. Ac Hieronymus quidem hisce dicendi rationibus: *Possumus ergo hoc dicere: Potest autem & sic solvi*, perspicue satis demonstrat, neutram responsionem ineluctabilem esse, sed potius dubiam utramque. Profecto si ipse advertisset, *ignorantium quaestionem* id supponere, quod falsum est (ac Theodoriti etiam expositionem idem supposuisse, quisque videt), Christum scilicet a Iechonia progenitum fuisse; nunquam sane dixisset, quaestionis solutionem peti posse ex iis verbis: *in diebus ejus non prosperabitur, sive non crescet*; licet enim haec etiam verba dixerit Deus: adhuc tamen & illa addidit: *non erit de semine ejus vir, qui sedeat super thronum David, princeps ultra in Iuda.* Iure itaque dixit Divus Basilus Ep. 236. alias 391. ad Amphilochoium n. 3. de hoc Ieremiae vaticinio: ἀπλῆς καὶ σαφὲς ἐστὶν ὁ λόγος . . . καὶ ὅτι ἤξειλεν μὲν ἡ βασιλικὴ φυλὴ μέχρι τοῦ τοῦ Χριστοῦ παρυσίας· ὃ μὲν ἐπὶ ἐκλήθειν ἐπὶ τοῦ θεοῦ Δαβὶδ ἀπείρου τοῦ Ἰεχονίαν . . . ὃ δὲ εἰς γὰρ φαίνεται· τὸ ἀξίως ταύτης ἐπαυγμένον· ἔξ αὐτοῦ· ὃ μὲν τοῦ ἤξειλεν ἢ τοῦ Ἰούδα φυλῆς, ὡς καὶ ἤλθεν ὃ ἀπείρετο . . . i. e. *simplex & clara est oratio. . . . Ac tribus quidem regia usque ad Christi*

*adventum minime defecit ; nec tamen amplius sedit in folio Davidis semen Iechoniae Nemo enim ex ipso ortus hanc gloriam consequutus comperitur . Non tamen defecit tribus Iuda , donec venit , cui repositum est . Sed iniqui fuerimus Sanctorum Patrum iudices , ac censores , si a singulis exigamus pervideri omnia & componi debuisse . Ipse certe Hieronymus noscens , ut arbitror , priorem responsionem paullo infirmiore esse , alteram subjunxit , quae licet ne ipsa quidem quaestioni satisfacere possit ; validior tamen est . Etenim , si constaret Iesum Christum Iechoniae filium esse , tunc utique ea Divi Hieronymi responsio vim suam obtinere posset . At cum comminatus ita fuerit Deus non futurum de semine Iechoniae , qui sederet super thronum David , princeps ultra in Iuda , quomodo nobis persuadebimus , eidem tamen reservatam fuisse optatissimam , Divinique decoris plenam Messiae generationem ? Immo nonne & ipse Hieronymus verbum **יִצְלַח** *itzlabb* priori in loco vertit , *prosperabitur* , dum reddidit : *in diebus suis non prosperabitur* ? Idem igitur verbum **יִצְלַח** quod in subsequen-
 tibus vertit , *non erit* , addens : *non enim erit de semine ejus vir &c.* eandem vim habere debet **וְלֹא יִצְלַח** *non prosperabitur* : Non debuit igitur prosperari de semine Iechoniae vir , qui sederet super solium David . At quae major prosperitas Davidici seminis & solii , quam generatio , & regnum aeternum Messiae , Dei & hominis ? ab hac ergo prosperitate abdicatus plane fuit Iechonias & semen ejus . Immo itaque voluit Spiritus Sanctus ab Evangelista Matthaeo describi Iosephi genealogiam , ut omnes Iudaei scirent , Iesum Christum ejusdem filium esse non potuisse , adeoque a Maria dumtaxat fuisse genitum . Haec cum ita*

sint, quisnam locus reliquus erit emendationi : *Iacob autem genuit Iosephi conjugem Mariam*, in extremo ejus genealogiae, quae per Iechoniam deducta est ?

§. 8. Sanctus vero Ambrosius eam tradidit expositionem, quia supposuit *Salathielem*, qui in Lucae genealogia occurrit, eundem esse atque *Salathielem* a Matthaeo productum. Explicans enim Ambrosius ea Lucae verba : *qui fuit Salathiel, qui fuit Neri*, inquit : *Salathiel Iechoniae filium Matthaeus scribit, Lucas tacet. De Iechonia satis idoneus auctor est Hieremias &c.* In ea igitur hypothese coactus est ipse, aliqua ratione componere Matthaeum & Lucam cum Ieremia. Sed, ut nuper dicebam, Divina execratio, cui Iechonias ob sua scelera subjectus fuit per Ieremiam, non solum excludit semen ejus a terreno Iechoniae regno, sed multo magis ab aeterno illo Regno, quod repositum erat Messiae, folium David ascensuro. Itaque *Zorobabel*, & *Salathiel* Christi progenitores apud Lucam iidem esse non possunt, ac *Salathiel*, & *Zorobabel* Iosephi progenitores apud Matthaeum; cum isti ex Iechonia sint. Quamobrem vel hoc uno evidenter apparet inanem prorsus fuisse operam eos, qui putarunt Evangelistarum genealogias e Davide per Salomonem & Nathan deductas, coavuisse tandem in *Salathiele* & *Zorobabele*.

§. 9. Iam vero, quoniam ut satis multa dicerem, Irenaeus nimium intempestive allatus me impulit; propterea de reliquis Patribus, a quibus Cl. Celottus frustra subsidium imploravit, vix aliqua dicam, ne videar formidans illos praetermittere, si ne unum quidem verbum de iis faciam. Cur quaeſo *Sermonis p. 20.* Divus affertur Augustinus de consensu Evangelistarum *Lib. 2. c. 1.* inquiens : *Matthaeus Evangelista ostendit generationem Christi secundum carnem se*

*suscepisse narrandam ? nonne post septem lineas subdit : Exequitur ergo humanam generationem Christi Matthaeus , ab Abraham generatores commemorans , quos perducit ad „ Io-
s, seph Virum Mariæ de qua natus est Iesus ? “*

§.10. At Clemens Alexandrinus *Ström. Lib.I. n.XXI. p.409. edit.Potteri* , ait utique : *in Evangelio secundum Matthaeum quæ ab Abraham deducitur genealogia usque ad Mariam , Matrem Domini terminatur . Sed quid inde ? Ergo ne his verbis continetur ASSERTIO Cl. Celotti ? quis ita desipiat ? Differuit antea Clemens de ratione admodum multiplici , qua tempora supputata a plurimis fuerunt , ac demum huic tractationi addit rationem , qua Matthaeus tempora veluti supputavit , assignando generationes XIV. his temporum intervallis , scilicet ab Abraham ad David ; a Davide ad transmigrationem ; a transmigratione ad Christum . Dum itaque dicit Matthæi genealogiam ab Abraham deduci , & in Mariam terminari , non aliud sane vult Divus Clemens , quam ejus supputationis extremos terminos indicare , Abraham nempe & Mariam , quæ genuit Christum , seu ipsum Christum : unde subdit : *Sunt enim , inquit , ab Abraham usque ad David generationes XIV. , & a David usque ad transmigrationem Babylonis generationes XIV. , & a transmigratione Babylonis usque ad Christum similiter aliae generationes XIV. Et quæ de temporibus quidem varie a multis scriptæ ; & a nobis exposita fuerunt , sic habeant .* Putidior ergo fuerim , oportet , si mihi persuasum esse videri velim , obmutescentibus prorsus reliquis omnibus Veterum , Clementem Alexandrinum iis verbis aut innuere , aut supponere voluisse , Matthæi genealogiam ad Mariam Matrem Domini directe esse deductam .*

§.11. Quæ vero *Sermonis p.21. ex Tertulliano initio*

proferuntur prorsus ad rem non faciunt . At miror provocari deinde ad Tertulliani Librum de Carne Christi . Si enim ibi cap. 22. legitur : *Ipsē in primis Matthaeus fidelissimus Evangelista commentator, ut comes Domini, non aliam ob causam, quam ut nos originis carnalis compotes faceret, ita exorsus est : „ Liber geniturae Iesu Christi filii David, „ filii Abraham . “ His originis fontibus genere manante, cum gradatim ordo deducitur ad Christi nativitatem, quid aliud, quam caro ipsa Abrahae & David per singulos traducem sui faciens in Virginem usque describitur inferens Christum ?* &c. Si haec, inquam, ibi leguntur, & Viro Cl. non consideranti vim τῷ INFERENS, propterea videtur Tertullianus : omnino exemplari usus Matthaei, quod per singulos gradus traducem faciens in Virginem, scriptum contineret quis, & quo nomine genuit Virginem post se subinferens Christum : quid vero ei videbitur, cum a Capite 22. regredietur ad Caput 20. & leget : *Sed bene, quod idem dicit Matthaeus originem Domini decurrens ab Abraham usque ad Mariam . „ Iacob, inquit, generavit Ioseph virum Mariae, „ ex qua nascitur Christus ?* “

§. 12. Auctor porro Operis Imperfecti in Matthaeum, editus inter Opera Chrysostomi Tom. m. vii. pag. 771. non inquit dumtaxat, quod ex Homilia I. attulit Cl. Celottus Serm. pag. 22. scilicet : *ne aliquis audientium existimaret, sic esse Christi nativitatem, quomodo praecedentium Patrum* &c. Sed immo ita incipit : „ Iacob autem genuit Ioseph, cui „ desponsata Maria genuit Iesum . “ *Ne quis audientium* &c. Lubenter equidem noscerem, cur haec verba Cl. Celottus praetermiserit.

§. 13. Confugitur demum ad Divum Gregorium Magnum, qui Lib. 33. in Iob. c. 12. inquit : *Dicitur „ Abraham*

„ genuit Isaac ; Isaac autem genuit Iacob . “ *Ceteri successores interposito Ioseph nomine usque ad Mariam desponsatam describuntur : quasi quaedam linea torquetur , in cuius extremo Incarnatus Dominus ligatur .* Sed quaero a Viro Cl. descripsit ne Matthaeus Christi genealogiam directe , an oblique ? si directe ; quomodo igitur in extremo TORQUETVR linea , ut Christus ligetur ? Restat igitur , ut obliquam agnoscamus Matthaei genealogiam , ductam scilicet ad *Ioseph Virum Mariae , de qua natus est Christus .* Atque haec attingisse sufficiat , quoad eos Patres , quorum testimonia Cl. Celottus detorquenda putavit . Ceterum etsi nihil dixissem , omnis cavillandi occasio jamdiu a me sublata fuisset , *Epistolae Num. vi.* ubi demonstravi , Divum Matthaeum descripsisse Christi genealogiam , quamvis nullus eorum , qui post Davidem recensentur , Iesum Christum progenuerit : ex quo illud omnino sequitur , quoslibet Patres , aut Interpretes , qui ajunt , aut innuunt a Matthaeo descriptam esse Christi genealogiam , juxta mentem Divi Matthaei loquutos esse , nec unquam supposuisse *LECTIONEM* aut *VIM τῆ* *Iosephi Conjugem Mariam* ; quod idcirco advertendum duxi , ne Vir Cl. frustra adhuc defatigetur , aliaque hujusmodi e Patrum aut Interpretum scriptis irritò sane labore expiscare in animum inducat .

§. I 4. Ob haec porro luculentissima Patrum loca , quae allaturus erat Cl. Celottus , ita exorsus est *Sermonis caput v. pag. 20. In prima Apologia , quam edidi apud Marsinium novam S. Matthaei meam explicationem defensurus , ita n. I 2. argumentabar .* „ Quantunque la Chiesa sotto il preciso „ testo di S. Matteo abbia per riverenza a quello , che „ trovava scritto , e non intendeva , cercate varie maniere „ di superare la difficoltà , che se le parava davanti , non

„ dimeno astraendo dal preciso testo ha sempre insegna-
 „ ta la mia dottrina . “ Arbitror equidem Virum Cl. , ne
 subspicatum quidem fuisse unquam , quaenam vis hisce ver-
 bis inesse posset ; ac propterea eadem semel , iterumque vul-
 gasse . At animadvertat nunc quaeso , quam perniciofa
 iisdem ex verbis inferri possint . Scilicet Ecclesia non in-
 tellexit Matthaeum *cap. I. v. 16* . Vnus autem privatus Do-
 ctor , quid ibi significaretur , probe novit : non est igitur
 Ecclesia Sacri Interpreter Eloquii , sed quilibet ; quemad-
 modum novi inquiunt haeretici . Sed fortasse *Ecclesiae* no-
 mine Vir Cl. innuere voluit *Eruditos Christianos* cujuscum-
 que temporis . Verum quis illa dicere audeat de tot tan-
 tisque Patribus , ac Doctoribus , seque ipsum iis praeferre ?
 Deinde prorsus desipere & Sancti Patres & Doctores ,
 ac pugnantia loquuti sunt , si textum non intelligentes &
 ab eo abstrahentes , recte tamen illum exposuerunt , licet
 abierint in sententiam Textui oppositam . Amico equidem ,
 si forte haec illi excidissent , istud praerberem consilium :
 Oret multum ; legat caute ; scribat nihil .

I M P R I M A T V R,

Si videbitur Rmo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici .
D. Fiordani Archiep. Nicomed. Vicesgerens .

I M P R I M A T V R.

Fr. Thomas Augustinus Ricchinius Ord. Praedic. Sacri Palatii
Apostolici Magister .

ADDITAMENTUM

*Tres Libri de TRINITATE DIDYMO COECO asserti
antea, nunc a nonnullis cujusdam
scrupulis liberantur.*

FRANCISCO PAVLO DE SMITMER AMICO OPTIMO
Ferdinandus Mingarellius S. P. D.

S Cripseram ad Te SMITMER OPTIME IV. Kal. Febr. de meis *Animad-*
versionibus, quae ad IV. Kal. Maj. publici juris factae sunt, ut ex
Veterum Testimoniis de DIDYMO ALEXANDRINO COECO, huic Tres Libros
de TRINITATE paullo antea detectos assererem. Eadem nunc de re
scribendum ad Te mihi. Cuidam enim scrupuli oborti sunt, ob quos
veretur, eos Libros DIDYMO COECO revera asserendos non esse. Transmi-
sit ipse scrupulos suos Roma Parisios; ibique typis editi sunt (*Supple-*
ment a la Gazette Littéraire de l'Europe 1. Août 1764. n.v.) ut pau-
cis ab hinc diebus perspexi, cum meae nondum Animadversiones illuc
pervenissent. Quam multa porro peccavit, qui ea scripsit. Nimirum
vel quae non nosset, litteris mandavit; vel recessit a vetere illa, digna
sapiente sententia: *Quam quisque norit artem, in hac se exerceat.*

1. Atque inprimis lapsus est valde turpiter, dum eidem hoc excidit
pag. 237. de DIDYMO COECO, „il eut le savant Origene pour Maître: „
scis enim Origenem vita functum fuisse circa an. 254. multoque antea
scholam Alexandrinam deseruisse; Didymus autem Coecus circa an. 310.
riatus est, ut demonstravi *Animadv. III. pag. 43.* Si Didymus meus esset
alter, quem *ibidem* commemoravi, is certe propius abfuisset ab Ori-
gene. At nimium temporis intervallum Didymum meum inter Orige-
nemque intercessit. Hac de re suspicari saltem ille debuit ob ea, quae
ego ibi attuli *pag. 26 seqq;* ab Origene enim ad Didymum meum septem
Alexandrinae Ecclesiae Doctores medios observare potuit: eratque hoc
sane suspicandi argumentum vel ipsis digitis contrectabile. Scribit uti-
que D. Hieronymus *Ep. 126. ad Evagr. T. 3. pag. m. 26.* in Testimoniis
Veterum ob levioris momenti rem a me praetermissus; scribit, inquam,
de Melchisedec: *Origenes Angelum eum dicit Transivi ad Didy-*
num sectatorem ejus, & vidi hominem pedibus in Magistri sui isse
sen-

sententiam: at quisque intelligit *Magistrum* hic veluti *exemplar* significare; erat quippe Didymus Origenista. Sed hoc illi parcendum, tamquam labes in re a nobis admodum remota; neque in Gallica Ephemeride Litteraria quaerenda ab iis, qui vetera scire cupiunt: id enim in Veteribus quaerent Historiae Ecclesiasticae Scriptoribus, & invenient Didymum Coecum adeo valuisse ingenii vi, ut nullo usus fuerit Praeceptore, ut noscitur ex Rufino, & Palladio a me allatis *n. I. & XXV*. Adeo inconsiderate confectus est Articulus ille V. Gallicae Ephemeridis Litterariae.

2. Illud potius aegre ferent Eruditi Viri, ipsam, quae ibi describitur nostri temporis Historiam Litterariam mendose, & indiligenter esse concinnatam. Hic certe Ioannes Aloysius frater meus mecum permiscetur; & quae aut unus aut alter gesserit, confunduntur. Legitur enim *ibid. pag. 238*. „ Les sçavans désespéroient de le voir jamais reparoître „ (l' Ouvrage de Didyme sur la Trinité). Le Pere Louis Mingarelli, „ Chanoine Régulier, pretend l' avoir découvert dans une Bibliothèque „ que d' Italie. Le Pere Ferdinand, son frere, entreprend de prouver „ dans l' Ouvrage, que nous annonçons, qu' on ne doit former aucun „ doute sur cette découverte Le Pere Mingarelli, pour justifier „ le jugement de Saint Jérôme (dixit Hieronymus de Didymo: *impe-* „ *ritus sermone est*) a extrait des trois Livres quatre-vingt mots, qui en „ effet ne se ressentent nullement de la pureté de la Langue Grecque. „ Nunquam profecto Aloysius frater meus scripsit, a se inventos Tres Didymi Libros de Trinitate. Monstravit quidem Eruditis Viris *un' Opera inedita d' un antico Teologo*, & Auctoris indicia praebuit; sed quinam is esset, aut esse censeret, non declaravit. Immo & Codicis integri, mutilum enim nactus erat, & Auctoris nomen sua ad Archintum, Praesulem amplissimum Epistola ab aliis postulavit. Ego autem in meis de Didymo Alexandrino Cocco Animadversionibus, hunc esse, qui a fratre meo quaerebatur, Auctorem, ostendere conatus sum. Qua in re an Aloysius frater in meam venerit sententiam, perspicue nondum nosse potui. Neque vero confeci ego syllabum earum vocum, quae minus obviae sint; sed meus frater *pag. 86*: inde autem ego, non ille, de Didymo conjeci. Verum hoc mea certe nihil interest; tantumdem, arbitror, Aloysii fratris.

3. Id quo commoveor, sunt scrupuli quidam, quos qui protulit, in

in dubium revocari vellet, an revera Didymus Coecus cenferi poffit
Auctor ejus Operis, quod ego eidem antea afferueram. En porro fcrupuli.

„ Malgré pag. 239. les recherches & les efforts du Pere Min-
„ garelli, nous ofons douter que ces trois Livres foient véritablement
„ de Didyme; & voici nos raifons. Premièrement Socrate, cité par
„ le Pere Mingarelli lui-même, appelle cet Auteur *éloquent*, ἐλλόγιμον.
„ Mais fi ces trois Livres abondent en barbarifmes, en expreffions vi-
„ cieufes, en tournures embarraffées, obscures & bizarres, il s'en
„ fuit ou que Socrate & d'après lui le Pere Mingarelli fe trompent, ou
„ que ces Livres ne font pas de Didyme. Ajoutons ici que le mots,
„ dont l'Auteur des trois Livres fe fert n'appartiennent point au ftyle
„ du IV. fiede; mais bien à cette *Scholaflique*, qui ne fut inventée que
„ plufieurs fiedes après. Par exemple, Dieu y eft appelé ἀμέγας,
„ καὶ ἀνέστος, *fans grandeur & fans forme*. N'est-ce pas là une
„ phrafe de Pierre Lombard, ou de quelqu'autre Théologien de fon
„ temps? Le mots ἀνεθελονία, pour désigner *la non volonté* n'est-il
„ pas encore un de ceux que les Scholaftiques des fiedes obscurs &
„ barbares ont imaginés? Vainement le Pere Mingarelli nous rappelle
„ que M. Bafnage (*Antiqu. Leflion. Tom. 1.*) reproche à Didyme d'avoir
„ mis trop de fubtilité dans fes Ecrits. La *fubtilité* quelque extrême
„ qu'elle foit, ne feroit juftifier un ftyle tiffu de phrafes inufitées &
„ abfolument éloignées du génie & du caractère de la Langue Grecque.

„ Il y a plus: Socrate rapporte que Didyme étoit verfé dans *toute*
„ *forte de Doctrine*, ἐν πάσῃ παιδείᾳ; & l'Auteur de trois Livres
„ découverts par le Pere Mingarelli n'a pas même les éléments de la
„ Géographie; il place le mont Golgotha au milieu du Globe, il en
„ fait le *centre de la terre* κέντρον τῆς γῆς. Nous ne difsimulerons pas
„ que nous fommes très-portés à foupçonner que ce Manufcrit eft de
„ quelque Moine du moyen âge. En effet, l'Auteur du traité dont il
„ s'agit ici, Traité qui roule fur les objets les plus refpectables, & les
„ plus facrés, cite a tout propos Mercure Trifmegifte, Orphée, Pindare,
„ Sophocle, les deux Platons le Comedien & le Philofophe, Aristote &c.
„ Sont-ce là les procédés d'un Pere de l'Eglife du quatrieme fiede, qui
„ entreprend de combattre les Hérétiques? d'un Théologien, qui fe

» propose de vanger les Myſteres augustes de la Religion ? d' un Saint
 » personnage uniquement occupé des vérités révélées ? Quelques Peres
 » à la vérité , ont étalé dans leurs Ouvrages une érudition purement pro-
 » fane ; mais quand ils ont parlé de la Divinité de J.C. ils n'ont employé
 » d' autres armes que celles que leurs fournoissoit la Religion même .

Quoniam ergo plurimi sunt hominum *πρόδοχοι* , propterea ne-
 quis alius ab iisdem stimulari , & pungi debeat , hi nunc mihi scrupuli con-
 vellendi : quo nihil sane facilius . Percommodum tamen istud mihi ac-
 cidit , ut ad Te scribam , qui & Theologicis disciplinis optime imbutus
 es , & Graecam calles linguam : ob haec enim duo perpauca verbis ,
 ut rem conficiam , indigebo .

4. Scrupulus itaque e Socratis voce *ἁλλόγμος* ortus ita facile con-
 vellitur , ut mirum sit , cuiquam in mentem venire potuisse . Quamvis
 enim apud Graecos latius pateat *ἁλλόγμος* , ut Tute nosti MI SMITMER ;
 adhuc tamen ejus notio ab *eloquentia* perita , quam Valesius ibi sequu-
 tus est , & a qua non ego utique abhorreo , persuadere numquam po-
 terit Didymum , utpote *ἁλλόγμων* , esse non posse Auctorem Librorum de
 Trinitate , quos ego eidem asserui . Erat pro fecto Didymus meus *ἁλλόγμος*
 per Socratem *Num.m XXVII*. At erat etiam per Hieronymum *Num.m.*
XXIII. imperitus sermone , sed non scientia ; Apostolicum virum ex-
primens tam sensuum lumine , quam simplicitate verborum . Eloquen-
 tia scilicet Patrum Ecclesiae sententiis rebusque continetur non verbis ,
 nec ullum sequitur orationis florem , verborumve delectum , & fucum .
 Quamobrem Hieronymus ipse *Num.m.IV*. Sancti Didymi pauca translu-
 lit volens *ex parte ostendere quid graeca doctrina retineret* . Didymi
 certe Librum de Sp.S. quamvis sermonis peritia caruerit , sententiarum
 tamen acumine , rerumque gravitate disertissimum esse qui neget , is
 luci fumum substituere non veretur . An igitur Anonymus ille , cujus
 Tres de Trinitate Libros Eruditus Viris monstravit Aloysius frater sua
 ad Archintum Epistola , *ἁλλόγμος* putandus est , quod plures habeat
 voces *o particolari* , *o usate almeno da lui in senso particolare* ? (Fra-
 ter meus pag.85.) . An vero ob *varia loca ita constructa* , ut non nisi
aegre eorum vis dignoscatur (ego Animadv.IV. pag.53.) ineloquens
 Anonymus idem pronuntiandus est , quamvis omni ubique culpa vacare
 pute-

putemus Amanuensē? Inspice, morosissime Cenſor, id Anonymi ſui ſpecimen, quod meus Frater exhibuit pag. 38. & inficiare, ſi potes, diſertiſſimum eſſe, qui ea ſcripſerit: aut illud omnium primus decerne, quaslibet Graecae Linguae voces, earumque notiones a Lexicographis haecenus ſubactas fuiſſe; barbarumque omnino iudicandum eſſe, qui vocabulis nondum cognitis utatur.

5. Longe minus vero apud ſapientem & eruditum Theologum poterit ſcrupulus alter, e vocibus ἀμείβης, καὶ ἀνείδους, atque ἀνιδελησία deductus. Quam ſtupidos enim putemus necesse eſt ſapientiſſimos Eccleſiae Patres, ſi huiuſmodi notionibus eorum Theologia caruit! Inopes certe Veteres Theologi fuerint, oportet, ſi temporibus Petri Lombardi haec reſervata ſunt. At arbitror equidem cuilibet, qui hiſce Theologiae fontibus ſitim ſuam expleverit, perſuaſum plane eſſe debere, Eccleſiae Patres nulla caruiſſe ontologica notione, quae cum altiffimis Fidei noſtrae myſteriis vere conſociata eſſet. Quamobrem Dionyſius Areopagita *Miſt. Theol.* c. 3. ad diſſerendum proponit; τίνες αἱ καταφατικαὶ Θεολογίαι, τίνες αἱ ἀποφατικαί· quae ſint affirmantes de Deo locutiones, quae negantes; tum vero cap. 4. incipit. Λόγος μὲν ἐν, ὡς ἡ πάντων αἰτία καὶ ἡ πᾶντα ἔσθαι, ἔτι ἀνείδιός ἐστιν, ἔτι ἀζώος, ἔτι ἀλογος, ἔτι ἀνεκός, ἔτι ὁμολογία ἐστιν. ἔτι ἡμίμα, ἔτι εἶδος, ἔτι ποιότητα, ἡ ποσότητα, ἡ ὄγκον ἔχει κ. λ. Dicimus ergo cauſam omnium, & quae ſupra omnia eſt nec eſſentiae, nec vitae, neque rationis, nec mentis expertem eſſe; neque figuram, neque formam, neque qualitatem, aut molem habere &c. Theodoritus etiam Θεωπ. Serm. 2. περὶ ἀρχῆς Tom. IV. pag. 502. inquit. καὶ ἄλλοις δὲ πανόμοιοις ὀνόμασι καλεσμένοι τῷ θείῳ φύσιν ἀνυμνεῖται, καὶ μόνον δὲ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ προεσόντων ὀνομάζομεν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ προεσόντων προσαγορεύομεν· ἀναρχόν γὰρ, καὶ ἀφθαρτόν, καὶ ἀθάνατον, καὶ ἀπαροχόν, καὶ ἀνώλεθρον, ἀόρατόν τε, καὶ ἀνείδιον, καὶ ἀχρημάτιστον, ἀφείρητόν τε, καὶ ἀφείληπτον, καὶ ἀνέφικτόν καλεῖται, ἀπὸ γὰρ τοῦ μὴ προεσόντων τὰς προσηγορίας πθέντες. ἔπειτα δὲ γὰρ ὁρατός ἐστις ἐκ ἑστίν, ἀόρατος ὀνομάζεται, καὶ ἀδιόρατος. καὶ ὡς ὑπερβαλόντων τῶν γὰρ τῷ φαντασίᾳ, ἀνέφικτος δὲ καλεῖται. καὶ αὖ πάλιν ἀπαροχός, ὡς ἐπὶ ἀρχὴν, ἐπὶ τέλος ἔχων. Plurimis ad haec aliis nominibus divinam laudamus naturam; eamque non ab iis ſolum rebus,

quae illi insunt, sed ab iis etiam, quae non insunt, nominamus. Nam & principio carentem, & incorruptibilem, & immortalem, & infinitam, & impassibilem, & invisibilem, & formae & figurae expertem, & incircumscriptam, & incomprehensibilem, & inaccessam vocamus; nomenclaturas hujusmodi ab rebus imponentes, quibus divina caret natura: quia enim videri non potest, invisibilis appellatur, & inaspectabilis: & quod animi phantasiam transcendat, inaccessa vocatur: & infinita, ut quae neque finem habet, neque principium. Similia vero etiam apud Basilium Caesaraensem L. 1. *adv. Eunom. p. m. 19*; Chrysostomum *Tom. m VI. Hom. 32*; atque Nicephorum Constantinopolit. in Actis Ephesinae Synodi *pag. 307*. Non est igitur haec Theologia coeva Magistro Sententiarum; verum eam a Patribus haereditario jure accepimus.

6. Sed jam de singulis vocibus, quae scrupulum genuerunt, aliquid dicamus. Deus ergo in primis ἀμυγίνη, dictus, Didymo Coeco σωχρονος agnoscendus est. Etenim Hefychio Presbytero, qui haud multis post Didymum annis obiit, dicitur ἀπειρομυγίνης Θεός. *Cent. I. num. 90*. Eamdem porro vim inesse conjicio & τῇ ἀπειρομυγίνῃ, & τῇ ἀμυγίνῃ: siquidem ἀπειρομυγίνης duo tandem significare potest, nempe vel infinitae magnitudinis, vel expertem magnitudinis. Trinitas a Nicephoro Constantinopolit. citato dicitur τῷ... ἀπειρογαθός, infinites certe bonas non expertis bonitatis; eaque notio Theodorigi verbis nuper allatis valde consentanea est. Et Dionysius Areopagita *Celest. Hierarch. cap. 14*. Deum dicit ἀπειρογνώστον σοφοποιῶν: & *Div. Nom. cap. 8. §. 3*. eidem dicitur: ἡ ἀπειροδύαμις τῇ Θεῷ δίδδοσις. Contra vero Cyrillo Alexandrino in *Isa. 15*. ἀπειροζυγός δαμάλις est jugi expertis juvenca; & *Hom V. Paschali* ἀγονος & ἀπειροτοκος est Sara infecunda, ac sine liberis; & sic porro alia hujus generis plurima. Nunc vero & ἀμυγίνης similia menti meae exhibet, nimirum & quod nullam omnino habeat magnitudinem, veluti punctum Mathematicum, & quod incircumscriptam habeat, ac propterea infinitam, si de Deo ratiocinamur; magnitudinem enim finitae rei affectionem esse intelligimus, quae limitibus definitis, quorum alii aliis ampliores, arctioresve comparatione percipiuntur, concluditur; non magnitudinem autem vel puncti, vel incircumscriptae substantiae, quae cum nulla alia majori vel minori conferri

ferri potest: neque enim, ut docet idem Anonymus in Epistola Aloyfii fratris pag. 88. num. 29. excogitari in Deo potest μείωσις ἢ ἀποπελάτωσις imminutio scilicet aut limitum dilatatio, si quidem recte mentem ejus assequutus sum. Scite etiam inquit Dionysius Areopagita Div. nom. c. 9. §. 2. μέγας ὁ Θεὸς ὀνομάζεται, καὶ τὸ ἰδίως αὐτὸ μέγα, τὸ πᾶσι τοῖς μεγάλαις ἑαυτὲς μεταδιδόν, ἔ παντὸς μεγέθους ἔξωθεν ὑπερχρόμδρον καὶ ὑπερκατανόμδρον, πάντα τόπον ἀειχόν, πάντα ἀειδμὸν ὑπερβαλλον, πᾶσαι ἀπειραι δὲ βαῖνον . . . τὸ μέγας τέ το καὶ ἀπειρὸν ἔστι, καὶ ἀποσον, καὶ ἀνδειδμὸν. Magnus appellatur Deus secundum sibi propriam magnitudinem, quae magnis omnibus de se communicat, & omni magnitudini extrinsecus superfunditur, & supra-expanditur, locum omnem complectens, omnem transiens infinitatem haec magnitudo & infinita est, & quantitatis, & numeri expers. Et ibid. cap. 1. §. 1. pag. m. 438. dixerat: ὡς περ γὰρ ἀλλὰ καὶ ἀδιδόρκα τοῖς αἰσθητοῖς ἔστι τὰ νοητὰ, ἔ τοῖς ἐν πλάσει καὶ τύπῳ τὰ ἀπλὰ ἔ ατύπωτα, τοῖς τε καὶ σωμάτων χήματα μεμερφωμένοις ἢ τῶ ἀσωμάτων ἀναφῆς καὶ ἀχημάντος ἀμορφία. καὶ τὸν αὐτὸν καὶ ἀληθείας λόγον, ὑπέρκειται τῷ ἑσῶν ἢ ὑπερῶσις ἀοριεῖα. καὶ τῷ νοῶν, ἢ ὑπὲρ νῦν ἐνόησις. Sicut enim ea, quae sub intelligentiam cadunt, per ea, quae sub sensum cadunt comprehendere & contemplari non possumus; neque per ea, quae typis & signis informantur, ea, quae simplicia sunt, & typis non signantur; neque per figuras corporum incorporea, quae neque sensum tactus subire, neque figuram & formam capere possunt: ita plane supra substantias est illa supra-substantialis infinitas, & supra mentes illa supra mentem Unitas. Ac tandem, ne multus sim, Gregorius Nazianzenus Orat. 43. pag. m. 698. Deum dicit φῶς . . . ἔτι μὲν ἄμδρον, lumen interminatum. Non est igitur cur a voce ἀμεγέθους abhorreamus tamquam posteriorum temporum, non vetustiorum Theologiae consentaneam. Immo hinc videat scrupulorum Auctor, quae fuerit Graeca, eaque Didymo meo longe vetustior καὶ τῷ ἀμεγέθους Θεῷ Theologia. Quam multa Recentiores Scriptores a se excogitata existimant, quae Veteres novisse comperimus? Iamdiu, ne multa afferam praeterea, ab Ecclesia canitur Rerum Deus tenax vigor; ad hoc autem noscendum qui recenti memoria se pervenisse gloriati sunt, quantis intellectus laboribus lassati fue-

fuerunt ! De voce tandem , ut aliquid dicam , eam protulerat Henricus Stephanus 2. 836. g. sed sine exemplo . Itaque hoc jam non carebimus .

7. De ἀνείδειⓈ autem non est , cur multa dicam ; cum aliqua attingerim *Animadv. IV. pag. 73. num. & not. 7* ; cumque Theodorito etiam nuper allato *Divina Natura* dicta sit ἀνείδειⓈ ; & Dionysio Areopagitae *neque figuram , neque formam , neque qualitatem , neque quantitatem , aut molem habens* . Siquidem , ut dicebam , cum definita magnitudine , seu diffusionem , quamcumque demum tibi finxeris , careat Deus , idcirco a creata natura hoc capi non potest aut sustineri , ut inquit Anonymus . *cit. Animadv. pag. 74* . Unde & dicit ; *Angeli vident , non quantus & qualis est Deus , sed quantum ipsi capaces sunt . Unigenitus autem , & Spiritus Sanctus ob identitatem Deitatis , vident ita uti est carens quantitate , & forma Deus* : postrema qua de re & Cyrillus Alexandrinus *Dial. 3. de Trin.* inquit . αἱ θεὸς ὑποστάσεις ἐν τῇ ἀγίᾳ Τριᾷδι σύμμορφοι , & ταῦτάς τας ἀλλήλους . Sunt enim altera alterius *imago & figura* , ut habemus *Hebr. 1* . Igitur exceptis Divinis invicem Personis Deus , uti est ἀμεγέθης aut ἀπερμεγέθης , ita est ἀνείδειος .

8. Ast ob longe aliam rationem & originem suspicor ab eodem Anonymo Verbum φῶς ἀγαθοειδὲς dici potuisse . *Frater meus pag. 81. 1* . Nimirum arbitror haec verba innuere posse , Divinum Verbum , quod est *Lux vera , quae illuminat omnem hominem* , producere etiam in nobis veluti *bonum ardorem* , seu *charitatem* . Helychius enim εἶδος explicat etiam καύμα , & affert εἶδος ἐνδίοιο , pro καύματος μεσημβρινῶν , ut adnotavit Henricus Stephanus *Append. Thes. 814. a* . Affert hic quidem *ib. 1. 12. c ἀγαθοειδὲς* , & nullo producto exemplo explicat *boni formam habens* : verum notio a me proposita Anonymi scopo fortasse non repugnet . Quod si cui magis Henrici Stephani expositio lubuerit , tunc advertendum , novam nunc non accidere eam vocem . Corderius in Onomastico Dionysii Areopagitae ait , Dionysium *Div. Nom. cap. 3* . dixisse Angelos ἀγαθοειδῆς , sed ibi aliud nihil videre potui , quam §. 3. *pag. 540. ἐν τῷ ἀγαθοειδῆς μεταδίδου* , aliis *benigne communicare* , seu *bonorum in morem* , aut simile quidpiam . Reperi quidem *ibid. cap. 4. §. 2. pag. 552. ἐκ τῆς πηγῆς ἀγαθότητος* , & τὸ ἀγαθοειδὲς αὐταῖς (ὑπερκοσμοῖς τῶν ἁγίων) ἰδωμένη . ex *Bonitatis fonte* (ordinibus celestibus) *bonitatis forma*

forma data est. Et pag. 553. etiam hominum animas τῆς τῆ ἀγαθοῦς δυνάμεως μετέχουσιν. Itaque juxta hanc notionem, Divinum Verbum propterea dictum esset φῶς ἀγαθοῦς, quia cum sit *splendor Patris*, & *figura substantiae ejus* (Hebr. 1.) est etiam *Lux*, quae est *Imago Bonitatis*: siquidem φῶς νοητὸν ὁ ἀγαθὸς λέγεται, *qui Bonus est*, dicitur *Lux intelligibilis*, ut ait Dionysius Areopagita *Div. Nom. c. 4. §. 5.*

9. Demum & de voce ἀνευθελησία nonnihil adnotabo. Quam inscite autem Cenfori meo excidit, ut diceret vocabulum hujusmodi vel ipsum ex iis esse, quae Scholastici barbari obscurique Aevi excogitarunt! Cyrillus profecto Alexandrinus, quem a Didymi Alexandrini Coeci obitu annis plus minus XVI. ejusdem Urbis Episcopum delectum fuisse novimus, & τῆς ἀνευθελησίας & τῆς ἀβουλησίας vocabulis per saepe usus est. Dialogo II. de Trinitate *Opp. T. 5. p. 455.* interrogat Orthodoxus, an intelligatur Δημιουργὸς καὶ Βασιλεὺς φιλοκτινῶν τε καὶ ἀγαθὸς ἀνευθελήτως, ἢ θελήτως, *Creator & Rex misericors quidem & bonus involuntarie, an voluntarie*; tum vero subdit: εἰ ἀνευθελήτως ἐρᾷσι, πεπονθέναι δάσκει τὸ ἄνευθελησίαν αὐτῶν, τὸ ὡς ὁ ἀνάγκης πάθος. Si dicent involuntarie, fatebuntur veluti necessitate quadam accidisse ei *NOVOLUNTATEM*. Rursum quaerentibus ibi Arianis, genuerit ne Pater filium volens, an nolens? respondet: τῷ πεποιθέντι ἢ μὴ, θελήσει τε καὶ ἀνευθελησίᾳ κρατῇ, ἡμνήσω, δὲ ἐκ ἐπ. τοῖς δὲ τὸ αὐτὸ ὅτε λέγουσιν, ἐν γὰρ τοῖσι σοφοῖς ὑπαπαῖν τὸ ποῖν ὑμῶν. „ Ἡ φύσις ἐβέλειτο, ἢ νόμων ἐδὲν μέλας. „ Πεποιθὲν δ' αὖν, ὅπ βελῆς καὶ ἀβουλησίας ἐδ' ὁποῖον ἐμπόζεται. i. e. *In rebus agendis vel non, voluntas quidem aut noluntas imperat; in generatione vero non item: rationem autem quaerentibus, sapienter in his illud subjeceris, quod quidam canunt: Natura voluit, cui leges curae non sunt. Addiderim autem, quia voluntatis, & noluntatis nullam plane rationem habet.* Et in *Thesouro Affer. 7.* inquit: τὰ ἐκ φύσεως προεῖοντα εἴτε βέλουσιν, εἴτε ἀβουλησίᾳ ἐπιδέχεται. ἐπεὶ δὲ τῷ ἔξωθεν, καὶ ὧν ἴσμεν ἐν ὁμοσίᾳ βέλουσιν καὶ ἀβουλησίᾳ κρατῇ. i. e. *quae ex natura prodeunt, neque voluntatem, neque noluntatem admittunt: in rebus vero externis, & quae in nostra sunt potestate, voluntas & noluntas imperat.* His profecto Cyrilli Alexandrini verbis quid luculentius ad Cenforem meum revincendum? Et quamquam Th.

Gatakerus *Advers. Miscell. posthum. c. 8. p. m. 492. ἀβελαν*, vel *ἀβελανίστιαν*, non *ἀβελανίστιαν* legendum putet; hoc profecto meum Censorem juvare non potest, qui de *ἀνιθελησίας* & notione & voce scrupulum movet, quam Gatakerus ibi lubens admittit. Sed neque desperata haec causa juvari potest auctoritate Photii, qui in Cyrilli stylo pluries notat *οἰκνόν τι*, & *Cod. 49.* de ipso ait: *ὁ δὲ λόγος αὐτῆς πεποιημένος καὶ εἰς ἰδιόζυσαν ἰδὲν ἐκβεβιάμενος, ὃ οὖν λελυμένη καὶ τὸ μέτερον ὑπερεχθὺς πᾶσις.* Sermo illi factus & ad propriam dicendi rationem contortus, ac veluti soluta & mensuram negligens poesis. At verum hoc sane fuerit de Cyrillo; atque etiam de plerisque Scriptoribus Alexandrinis, ut quidam arbitrantur: quoad Didymum certe haud semel adnotatum est, eundem imperitum sermone esse.

10. Quamquam, ut verum fatear, graecam linguam, hujusmodi sane rerum locupletissimam, τῆς ἀνιθελησίας vocabulo haud ineleganter stando feriundo impotem fuisse, numquam putaverim: quin censeo vocabulum *ἀνιθελησία* abs linguae ejus graecae indole & proprietate, qua Graeci Patres usi sunt, haud longius re ipsa abesse; atque ab ingenio & subtilitate Graecorum Parrum ne hilum quidem, alienum. Certe idem Cyrillus Alexandrinus τῷ σωιθελῶν καὶ ταυτοβυλῶν condere minime dubitavit, ut declararet *identitatem* voluntatis Filii & Patris Divini. Inquit ipse *Lib. IV. Cap. 5. in Io. VII. v. 17. pag. 414. τίθησι τὸ, ἀπ' ἑμαυτοῦ, ἀντὶ τῆς ἰδιόζοντος καὶ ἀποκακομῆδος καὶ τὸ παρ' αὐτοῦ τῆς καὶ τῆς σωιθελῶν, καὶ ταυτοβυλῶν τῆς Πατρὸς.* Pone *istud* a me ipso *proprie* & *proprie* omnino juxta *convoluntatem*, & *identitatem* voluntatis Patris. Unde & *Lib. II. in Io. VIII. pag. 239.* Filium vocabulo novo dicit *σωιθελητῶς τῆς ἡμνήσαντος*, & *Lib. X. in Io. XIV. pag. 828. σωιθελητῶς τῆς ἰδίας ἡμνήσει.* *Convolutem*, ut ita dicam, *Patri*. Illud itaque caute admodum dicendum hujusmodi vocabulis & notionibus, quae videntur Scholasticorum, Veteres Graecos Patres caruisse; & paullo recentioris officinae opus judicanda esse ea scripta, in quibus similia occurrant. Profecto Dionysius Areopagita & *ἀμειδιαν* dixit (*Div. Nom. c. 2. §. 5.*) & *ὀλότῳ* (*ib. §. 10.*) & *ὀντότῳ* (*ib. c. 5. §. 4.*), & *ἀνυπαρξίαν* (*Cel. Hier. c. 3. P. 3. §. 11.*) & *ὀντότῳ* (*ib. c. 1. §. 2.*): *imparticipationem*, *totalitatem*, *entitatem*, *intimitatem*, *annihilationem* Scholastici dixissent; aliaque hujus-

huiusce generis plura. Ita etiam ἡ ταυτότης *identitas* in laudato Cyrillo, aliisque haud raro reperitur; & ἡ ὕψις *unitas* frequenter; & ὁ ὕψις *filietas* frequentissime. Et sic porro alia plurima ne nimius sim. Immo postrema hac voce & Didymum Coecum in Libro de Sp.S. usum fuisse, ubi Hieronymus *filietatem* vertit, facillime quisque fatebitur. (*vid. Animadv. IV. p. 64. n. 4.*) Quamobrem longe morosior, quam esse decuit, meus noscitur Cenfor, dum dubitavit, an DIDYMUS VIDENS de τῆς ἀνιδυμίας & notatione, & voce cogitare potuerit. Numquam certe ex una incognitae mihi aetatis voce definiissem, aut suspicatus essem, Scriptorem illum ad Scholasticorum tempora pertinere debere, qui in reliquis omnibus solidam Theologiam, qualem in Anonymo, seu Didymo meo observamus, persequutus sit. Qui enim Scholastici otio & ingenii vi intemperantius abusi sunt, de solida doctrina exponenda parum solliciti, laxatis intellectui habentis in fuitiles inanesque subtilitates, & quaestiones declinarunt, quae idcirco in desuetudinem tandem abierunt: quemadmodum sane plura Mathematicorum ingenia, praetergressa illas speculationes, quae aut ad naturae investigationem, aut ad humanarum artium utilitatem conducere, inutilem quamdam, inanem, & scholasticam, sic enim dicam, Mathesin coluerunt, atque amplificarunt, in oblivionem propterea & ipsam aliquando sine ullo detrimento abituram, *si volet usus, quem penes arbitrium est, & jus & norma loquendi*. Loquendi autem? immo omnium quoque humanarum artium & disciplinarum. Id certe qui ab hisce humani intellectus praestigiis liberati sunt, vehementer quidem exoptant, ut e sublimioribus ingeniis fructum aliquem hominum societas percipiat.

11. Sed & Latinorum Scriptorum plures comperimus, qui haud ab similem vocem condere veriti non sunt. Tertullianus *Lib. I. adv. Marc. cap. 25. nolentiam* dixit: & *Apolog. cap. 45.* alio sensu ait: *ex involuntate seu necessitate delinquens*. Salvianus quoque *de Gubernatione Dei Lib. 7.* inquit: *et si involentia non carent, malevolentia carent*. Paulus vero Merula, qui Annalium Ennii fragmenta collegit, & Commentario illustravit, in Librum XVI. transfert istud ex Calpurnio Pisone.

„ Vim tua noluntas facit imperiosa vetando ;
tumque pag. 565. edit. Lugd. Bat. 1695. gloriatur se eam vocem postliminio revocasse. Addit. *Usus ea videtur Augustinus Civ. D. Lib. 14.*

cap. 6. Itaque cum dissentimus ab eo, quod accidere nolumus, talis noluntas metus est: cum autem dissentimus ab eo, quod nolentibus accidit, talis noluntas tristitia est. Cur id ei visum fuerit, prorsus ignoro, cum nullam aut viderim, aut ipse afferat editionem, Codicemve, in quo legatur *noluntas*. Vossio de Vit. serm. Lib. 3. cap. 29. haec *noluntas* suspecta est. At ea voce usum fuisse Ennium dubitandum mihi non videtur, esse codice Pisonis, ut fateretur Merula, manifestum omnino non esset, magis litteram *n*, quam *u* scriptam fuisse: Carminis enim ratio postulat, ut *noluntas* legatur, eamque sensus valde amat. Augustinum pariter ibi ea voce facile uti potuisse persuasum est mihi tum ex ejusdem mente, tum quia etiam memini jamdiu me alio ipsius testimonio usum meis in Praelectionibus, in quo *noluntas* habetur; licet idem nunc reperire nequiverim, cum eodem iterum indigeo. Calepinus denique tum Chisletii, tum Passeratii *Noluntatem* ex Lucilio affert.

12. Hisce adnotatis, scrupulorum Auctorem ita perstringere fas est. Divus ergo Cyrillus Alexandrinus e Graecis (ut omittam quos de ἀμεγέθες καὶ ἀναδύς Θεῶ §. 6. & 7. attuli, & afferri adhuc potuissent) e Latinis vero & Ennius, & Lucilius, & Tertullianus, & D. Augustinus, Salianusque Presbyter Massiliensis *obscuris & barbaris* Scholasticorum temporibus floruerunt; neque eis amplius tribuenda veneranda illa antiquitas; quam an ea putavimus; insipientesque hactenus Eruditi Viri, qui ex ἀνεθλησίας, ἀβελησίας, *noluntate*, *nolentia*, *involuntate*, *involentia* non didicerunt ad Scholasticorum tempestatem eos homines revera pertinuisse. Sed illud hic peccavit scrupulorum Auctor, quia ex criticis regulis ostendere prius debuit, quo aevo cusa fuerit ἡ ἀνεθλησία. Si enim alibi ea vox non reperiretur, quam apud Anonymum, qui mihi Didymus Coecus est; profecto non ex ἀνεθλησίας, ignotae aetatis voce definiendum fuisset aevum Auctoris trium Librorum de Trinitate, quem meus quaesivit frater; sed magis ex ejusdem Auctoris aetate, determinanda fuisset aetas τῆς ἀνεθλησίας. Itaque cum omnia indicia Didymum Coecum commostrarint mihi; Aloysio autem fratri pag. 134. Saeculi V. ineuntis Scriptorem; dixerim justius τῷ ἀνεθλησίᾳ eidem Didymo esse coevam; aut jam initio Saeculi V. adhibitam. Ac de his satis.

13. Quoniam vero in id adductus fui, ut de quibusdam vocibus & dicen-

dicendi rationibus ab Anonymo , seu Didymo meo usurpatis verba facerem ; non Te pigeat MI SMITMER , nunc me aliquantulum digredi , & edisserere quasdam alias voces , de quibus Aloysius frater pag.86. aliorum desideravit iudicium . En autem symbola, quam ego contuli .

a. Ἀλήγειν . Affert hoc frater meus pag.86. num.2. Hic autem nihil nisi conjiciendo assequi possum . An igitur dicam Amanuensis calamus tantillulum excurrisset; ac propterea visum postea ἀλήγειν pro ἀνήγειν; Hoc multam veri similitudinem mihi videtur habere.

b. Ἀδικεῖ τὸ θεῖον παρέρμεσι ρήματα . *ibid* num.5. Sunt haec fortasse verba dicta de aliquibus haereticis , qui *non admitta* τὸ θεῖον λόγιον *Divini eloquii verba proferebant* . Hoc si verum fuerit , & constiterit , de quibus dictum illud sit ; sciemus ; quinam haeretici S.Scripturas adulterare consueverint , aut apocryphas proferre .

c. Ἀκίνητος dicitur Deus ab Anonymo eodem *ibid*. num.6. Qui autem dici possit Deus ἀκίνητος , quaerit ibi Aloysius frater . Ast id equidem percipere mihi videor . Scilicet illud Platonis τὸ αὐτὸ κινεῖν , reddidit Cicero *Tusc* 1. *quod seipsum movet* : illud vero , Platonice pariter τὸ ἀκίνητον , ἀθάνατον , vertit idem Tullius , *quod semper movetur , id aeternum est* , nempe immortale . Hinc porro inferebat Cicero , hominis animum , neque crassum quid corporeumque esse posse , nec interire unquam : animus enim hominis seipsum movet , neque impulsu agitur externo ; unde neque a motu cessare unquam debet , cum a corporis compagibus solutus fuerit . Porro Platonice iste animi motus aliud nihil est , quam percipiendi vis , quae animo inest , quamque a corporis carcere liberatus perpetuo suapte natura exercebit . Cum ergo Deus a cogitatione cessare numquam possit , rectissime , ac scientissime dictus mihi Ipse videtur ἀκίνητος . Naturalis haec Platonis Theologia multo nobilior Ecclesiasticis ex fontibus locupletatur . Atque hoc eo lubentius facio , ne Censorem meum offendam , si ex Platone tantum ac Tullio tam sublimem ego hauserim doctrinam . Huc itaque transferas velim SMITMER OPTIME illud Dionysii Areopagitae , quod nuper attuli §.6. εἴτε ἄζωος , εἴτε ἄλογος , εἴτε ἄνυσ , *neque vitae , neque rationis , neque mentis expers* Deus est . Rursum *Celest* Hier. cap.7. §.2. p.m.81. docet idem Dionysius , primas essentias ceteris praecellere , ὧς τῆς οὐκείας

οὐκ αἰσ ἀντικίνητου καὶ ταυτοκινήτου καὶ τὸ φιλοθεῖως ἀρεσκτον τάξιως ἀρριπῶς ἀντιχομένης, *ut ordinis sui a se mobilis propter immutabilem amorem Dei constanter tenaces*: quem in locum Scholion S. Maximi pag. 89. inquit: κινήσεως ἡ αἰσὶν ἐπ' αὐτῶν αἰ ἀπαυσοι φεῖται τὰς νοήσεως ἐξέρχεται, νοεῖ γὰρ αἰσὶν ἀσίστητοι. *Motiones autem in ipsis incessantes sunt circa intellectiones, & operationes; mentes enim sunt filere nesciae*. Capite vero 15. § 9. pag. 201. scribit Dionysius, Angelos veluti rotas Ezechielis (cap. 10.) converti τῇ φεῖται τὸ ταυτὸν ἀγαθὸν ἀκίνητῳ κίνησιν; *sempiterno motu circa ipsam Bonitatem*, quam scilicet perpetuo diligunt. Quamobrem si primae essentiae, & Angeli sunt ἀντικίνητοι, ταυτοκίνητοι, & ἀκίνητοι, tum quia mentes sunt ἀσίστητοι, tum quia Deum immutabiliter diligunt; ut ait S. Maximus *loc. cit*; profecto ob haec eadem & Deus, qui est ἡ ὑπερσούτης (Dionys. Div. Nom. cap. 1. §. 1. & 5.) vel ipse suo modo ἀκίνητος dicendus erit, quippe qui intellectationibus nunquam carere possit, cum sit φῶς ἀειλαμπὲς perpetuo fulgore splendens (Greg. Naz. Or. 43.) & φῶς ἀειλαμπὲς, & ὑπερφῶς, *semper lucens & plusquam lucidum* (Niceph. CPolit. Act. Ephef. Syn. pag. 307.); cumque Deus sit Charitas (1. Io. 4.) seque ipsum ὑπερσούτως diligit.

d. Λήπεται ἀδύναστα ἐπ' αὐτῶν. ib. n. 7. Num ἀπὸ τοῦ μὴ διαῖσθαι, quemadmodum & ἀδύνατον, & ἀδύνατος; Aegre certe nunc adduci possum, ut existimem id ductum ἀπὸ τοῦ ἁδύς, ἢ τοῦ ἀδύνατον.

e. Trinitas ἡ τὰ πάντα μόνῃ αἰδῶ καὶ αἰσ ἀπὸν & ἐπ' ἀπαιεον κατεβῆται pag. 87. num. 10. *Quae sola omnia novit, feliciterque, & plusquam infinites recte constituit*. Haec ita sane menti meae nunc obveriantur. Contextus nos certiores facere poterit.

f. Διὰ τὴν ἀνέκλεκτον ἐκάρθεσθαι αὐτῶν, ib. n. 20. Christi cohaeredes efficimur, ut ego arbitror, *per valde eximiam Inhumanationem ejus*. Mihi enim videtur omnino αὐτῶν ἀνέκλεκτον στερηκὸν minime esse, sed ἁπτακλόν.

g. Imperat Spiritus Sanctus ὡς βασιλεὺς ἡμῶν & νόμιμον ἀνημῶν ἀρχιμονίαν p. 88. n. 21. *Vt Rex, qui mansuetum & legitimum capeffuit imperium*: ἀνάπτομαι enim censeatur etiam, *capeffo*.

h. Πᾶσαν ἀπαμφιέννυσιν ἀρετικῶν παθῶν νολογίαν. ib. n. 24. Tam pauca verba me praepediunt, ne quid intelligam: an enim concipere debeam ἀπαμφιέννυσιν *despoliandi* notionem habere, ut significetur, *omnem despolia-*

liationem haereticam persuadendi vim habentem? Verbo certe hoc ita composito ἀπαμφέννυμι hactenus caruimus: igitur ejus vim e contextu noscemus. Siquid praeter haec dicerem, temere divinarer.

i. Τὸν ἀσχεβόντων Θεόν, *ibid. num. 25.* intelligo Deum, cui satis celebrando nullus par esse possit. ἀσχεβόντος enim ex Anthologia, & ἀμφισχόντος ab Henrico Stephano allatus exponitur *circumquaque celebratus*. Igitur ἀσχεβόντος Θεός erit Deus, quem nostris laudibus exhaurire veluti nequeamus: quemadmodum τὸ θῆον ἀσχεγραπὸν Theodoretī *Quaest. 3. in Gen.* atque τὸ θῆον ἀσχεγραφοῦ Clementis Alexandrini *Strom. 5. pag. 584.* est *Divinitas incircumscripta*; & φῶς ἀσχερόντων Theodoti apud Clementem eundem *pag. 803.* est *lumen incomprehensibile*; itemque Deus ἀσχερόντος Chrysostomi *T. VI Hom. 32*: ac demum quemadmodum ἡ τῷ Θεῷ φιλανθρωπία ἀπεριόριστος in ejusdem Homilia III. *de poenitentia* est *Divinus in homines amor nullo conclusus termino*. Laetor itaque nunc reperisse nos etiam τὸν ἀσχεβόντων Θεόν.

k. Spiritus Sanctus σωδνημεργός, καὶ ἰσμεργός τῷ ὑποστήσαντος αὐτὸν (γῆν) καὶ ἀρχὰς ἀρχιτέκνα Θεοῦ. *pag. 89. num. 32.* simul Creator & aequalis operationis cum eo, qui constituit terram cum Principatibus, primis Dei productionibus: ita enim expono τὰ ἀρχιτέκνα, quemadmodum intelligimus a Chaeremone apud Athenaeum *lib. 13.* flores dictos λημῶνος τέκνα, & ἱεροῦ τέκνα. Advertendum hic vero, *Principatus* innui primas Dei creaturas. Idem senserat & Dionysius Areopagita *Celest. Hier. cap. 9.* ex nomine ἀρχῶν rationem ducens. At Paulus *Col. 1. 16.* prius nominat *Thronos*, & *Dominationes*, tum *Principatus*.

l. Ὁ ἐν τῷ κυνερμῶ ἐδαφίῳ λόγος. Afferit istud frater meus *ibid. num. 41.* Observo autem dictum a D. Epiphanio *de Ponder S. 7. To. 2. pag. 164. edit. Colon. 1682.* ἔνθα πίνω ἡ λέξις διέσπεται ὡς μὲν τοῖς ἐβδωμνηκονταδὺ κυνερμῶς, ἐν δὲ τῷ ἡβερμῶ μὴ ἀναπνευστῶς (ἀλ. κυνερμῶ . . . ἀναπνευστῶς), ἐκ δὲ τῷ ὀβελῷ σηματούσας τῇ τῇ λέξει κυνερμῶς δηλεῖται, ὅτι ἀνήρπται ὁ λόγος ἀπὸ τῷ ἡβερμῶ τέπυ, ἥτοι τῷ ἐδαφίῳ ἢ γραφῆς. *Ubi cumque ergo reperitur dictio, quae ponitur a LXX, in hebraico autem non habetur, signo obeli, qui voci adjicitur, significatur tollendam vocem e loco originali, vel e solo Scripturae.* Et Gregorius Nyssenus *Or. 3. cont. Eunom. ait: τῶν δὲ παρ' ἡμῶν ἐπιδορυμῶν*

ῥηθέντων, ὁ φιλόπνοος ἀναγνὴς τῆς Θείας Γραφῆς τὰ ἰδιότῃ, περὶ τῶν
σάτω τῶν διαρρήμασι τὰ αἰνύματα. *His a nobis per transgressum dictis,*
laboris amans lector Divinae scripturae strata, accommodet aenigma-
ta commentationibus. Ex his ergo, licet Anonymi contextu caream,
suspicio proposita verba pertinere ad aliquem S. Scripturae *textum* ab
aliquo *solicitationum*.

η. Τὸ ἐνιαῖον ἢ θάλας ἔ ἀπληθύνει φύτιως ἵδιν. pag. 90. n. 46. *Vni-*
tas Divinae & immultiplicabilis Naturae propria est. Dionysius Areo-
pagita *Eccles. Hier. cap. 6. §. 3. pag. m. 386.* inquit; τὰς μοναχὰς ὀνο-
μαζόντες ἐκ . . . ἢ ἀμειψῶ ἔ ἐνιαῖας ζωῆς. *Monachos ab individua*
& singulari vita denominantes: & §. 5. pag. 389. ἢ μοναχικῶ ἔ ἐνιαῖαν
ἀναγωγὴν. *monasticum & singulare institutum.* Et sub initium capitis 1.
adverbio ejusdem originis usus fuerat de Eucharistia inquiring: ἐνιαῖως
ἀνχορῶνται Κοινωνία τῆς ἑαυτῶν. *singulariter Communio quidem*
& Synaxis appellatur.

η. De Christo inquit Anonymus: ἔπερ ὁ ἀμειψῶς Θεός p. 91. n. 51.
Hic mihi haeret aqua. Vtique dicitur ἔ pro ἔ sui. Sed quo sensu Chri-
stus dici potuit *sui mixtus Deus?* Contextus forte lucem dabit.

ο. Θεοχρῆστον φωνῶν dicit Anonymus Aggae Prophetæ testimonium,
ibid. num. 52. Huic dicendi rationi vim inesse *Eloquii Divinitus inspi-*
rati, quisque intelligit: Oracula enim Prophetarum *Divinitus bona-*
sunt, quia Deo afflante prolata. Dionysius Areopagita, cujus Operibus
audiendis Didymum magnopere delectatum esse dicendum est, *Div. Nom.*
cap. 3. §. 2. pag. m. 538. dicit se Hierothei Librum explanaturum ὡς
πρὸς δὲ τὰς Λόγια, ἔ ἢ θεοχρῆστον ἀκρίβεια. *tamquam alteras quas-*
dam Scripturas, & quae consequantur Divinitus afflatae: ita enim
interpretor, non cum Corderio, cujus editione usus sum: *alterasque Scri-*
pturas, quae Divinitus afflatorum scripta proxime assequantur. Mi-
nus vero cum Lanælio: *quasi altera Scripta Divina, & iis, qui a Deo*
uncti sunt, consentanea: licet enim idem undequaque eliciatur; arbi-
tror tamen ἢ θεοχρῆστον referendum ad Λόγια. Adverto autem χρῆμα hic
sumi non debere pro *ungo*; sed juxta illud Aeschyli in *Promethæo*, χρεῖ-
μας αὖ τάλανον οἶστρος, quod H. Stephanus *Theb. 4. 623.* exponit: *alio*
tursum misera stimulator oestro. Itaque eadem vis agnoscenda & ἢ θεοχρῆστον
φωνῆς.

φωνῆς, & τῆ διόρθου λόγῳ nisi suspicemur, a Didymo dictatum διορθῶν cum Dionysio, ab Amanuensibus autem postea scriptum διορθῶν.

p. Ἐν ταῖς ἀγίαις ἐκκλησίαις, & τοῖς ὁικτείροις, & μυστηρίοις, ὡς ἐν ἄλλοις ἑξαπόις. *ibid.* pag. 92. num. 63. In Sanctis Ecclesiis, & Oratoriis, & Martyriis sicut in aliis Sacellis. Conjicit *ibidem* Aloysius frater τοῖς ἑξαπόις indicari quæ Sacri Edificii, o Tempi, che detti furono προφητεῖα, ἀποστολεῖα, παρθενῶν. Ego autem valde dubito hic ἑξαπόις idem esse atque κιβώριον. Etenim ἑξαπόις per Hesychium apud Henricum Stephanum *Thef.* 2. 1542. dicebantur a Persis Regia tabernacula ob orbicularem rotunditatem: & palatus etiam, de quo cecinit Lucretius 4. 628. *Linguae sudantia templa*, a Graecis Scriptoribus dictus est ἑξαπόις ob eandem rationem; & alia hujusmodi. Itaque cum Ciboria essent umbraculi genus quatuor columnis suffultum, & saepe desineret in formam orbicularem, ut intelligimus ex allatis a Cangio *Gloss. Med. Inf. Lat. voc. Ciborium*; Mazochio in *Diatriba de aetate Marmorei Calendarii Neapolitani* pag. xxxij. & Svicero *Thef. Eccl.* voce Κιβώριον (cui tamen ex Mazochio caute credendum) aliisque pluribus: cumque hujusmodi Ciboria SS. Christi Martyribus erigerentur, etiam intra ipsa Martyria, & Ecclesias, ut recte Mazochius adnotavit: propterea conjicio τοῖς Anonymi seu Didymi mei ἑξαπόις κιβωρίων subesse notionem. Miror vero, si digredientem jam, adhuc paulisper digredi fas est, neminem prorsus, ac ne Mazochium quidem, Etymologum celeberrimum, neminem inquam, eorum qui de Ciborio hoc Ecclesiastico egerunt, cogitasse de Hebraica nominis origine a כֶּבֶר *kèber*, *Sepulchro*; praetermissa leviuscule sane ἐκ κιβωρίου, *faba Aegyptiaca* derivatione. Ea utique origo me valde delectat, quippe quae mihi innuat, cultum SS. Christi Martyribus adhibitum, & ejusmodi Ciboria eorum corporibus, quamvis alte sub tellure infossa fuissent, superstructa (*Mazoch cit.*) Novo Foederi ferme esse coeva: cujus rei utinam ἀναστήσειν rationem haberemus; mera enim ex nomine conjectura, quamvis legitima, repugnantes haereticos urgere non potest. Si primigenias Christianarum rerum origines compertas haberemus, quam multa, quae haeretici calumniantur serius inventa fuisse, vetustissima agnosceremus! Novi hominem, qui ait se Deo favente demonstratorum plurimos. Sacrificii Missae ritus consentaneos esse quibusdam ritibus olim

olim in Templo servatis : quod me inducit , ut censeam , illos ab Apostolis consecratos fuisse , adeoque deferendam non esse , veluti plane desperatam causam , quorundam sententiam , qui autumant ipsam vocem *Missa* ortam ex *non missa oblatione* , ut vertit Hieronymus *Deuter.* 16. 10 ; quamvis a *missus* plures derivatam fuisse scripserint sequiori ævo , quando Hebraica Lingua a nostrorum perpauca coleretur . Prius certe quam Sacrificium incoharetur formula : *ite missa est* , dimissos fuisse olim Catechumenos explorata res est . Sed nimium jam vagatus sum . Revertor itaque unde discessi .

14. Iamvero scrupulus e Geographia petitus , ridendus mage est , quam tollendus . En tibi Anonymi locus , quem subjicio , quamvis eo non careas , SMITMER OPTIME , ut statim atque perlegeris , intelligas Censorem meum plane ineptire . Inquit ergo *Lib. 1. cap. 15. pag. 100.* Δαυὶδ δὲ ἐν οὗ ἡ λαμπρὴ αὐτοῦ τῷ ἀνδρὶ χαλκῶν · ὁ δὲ θεὸς βασιλεὺς ἡμῶν ἐργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς · λέγει δὲ τὸν γολγοθῆν , τόπον μυστήτων , ὃ οἰονεῖ κέντρον τῆς ὑπεραιῶν ὀνομαζομένην αὐτὸν · ἐν ᾧ τῇ μὲν θείῃ αὐτῇ προφησίᾳ περὶ αἰῶνι ἐργάσατο ἡμῖν σωτηρίαν ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει ὁ υἱὸς · τῷ δὲ πρῶτῳ ἀγγέλῳ , ὅτι δι' ἀγαθότητα ἔπαθεν ὡς οἶδεν ὃ ἠθέλησεν ὁ ἀπαθὴς ὑπὲρ ἡμῶν , ὃ ἵως τῆς καρδίας τῆς γῆς ὡς ἡμεῖν ἐγγύς · καὶ ὃ ἰεζεκιὴλ προφητεύει τοιαῦτα · αὐτὴ ἱερουσαλὴμ εἰς μέσον τῆς γῆς ἵστανται αὐτῇ . „ David autem in LXXIII. Psalmo „ de Aeterno psallens ait : *Deus autem Rex noster ante secula operatus „ est salutem in medio terrae* . Golgotham vero intelligit , locum in medio situm , ac VELUTI centrum terrae illum vocans : in quo divina quidem sua praescientia ante secula operatus est salutem nobis in Incarnatione Filius : re autem ipsa , quando propter suam bonitatem pro nobis sic passus est , ut ipse novit & voluit , Impassibilis , & usque ad cor terrae , ut sic loquar , venit : quemadmodum etiam Ezechiel propheta in hunc modum : *Ipsa est Hierusalem in medio gentium posui eam* . „ Haec ille , quibus si innuere voluit Golgotham esse centrum terrae , quam noscent , & incolerent homines , ne minimum quidem a veterum Graecorum , tum Latinorum Patrum doctrina recessit . Videat meus Censor *Criticos Sacros in Ps. 74. & in Ezech. 5 ;* Lorinum praeterea & Calmeum in *Ps. 73 ;* atque intelliget , quam injustus Coeci , Coecus ipse , accuator fuer-

fuerit; quamque iusta sit vetus illa Thucydidis (*híst. 2. §. m. 40.*) reprehensio: ἀμαθία μὲν θεός, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει. *imperitia confidentiam, eruditio timorem affert.*

15. — Sed quo tandem praejudicatis abs opinionibus abripimur? Nunquam profecto putassem, aliquem tam ineptum esse posse, ut in mentem ei veniret, Didymo Coeco illud vitio vertendum, quod de Divino Verbo, & Spiritu Sancto differens a gentilibus Poetis nobiles quasdam & opportunas sententias mutuo sumserit. Si Didymus meus hoc ad nauseam usque fecisset ad vanae eruditionis gloriolam captandam, utcumque tolerari posset, quod ait morosus Criticus. At si percurramus, quae hujus generis ab Anonymo suo meus frater excerpserit; videbimus profecto ex Ethnicis Poetis in tractationem hujusmodi nonnisi illa translata fuisse, cum quibus maxima affinitas intercederet. Profert exempli gratia Anonymus ille hunc Arati versum: Τὴν γὰρ καὶ γένος ἰσχυρὸν ὁ δὲ ἥπιος ἀνθρώποισιν. *Ipsius & genus sumus: ipse vero benignus est in homines*: num reprehensioni propterea subijciendus? Reprehendendus igitur erit etiam Paulus Apostolus, qui ex prioribus iisdem verbis Atheniensibus Arcopagitae Dei Vnitatem insinuare non dubitavit (*Act. 27.*). Corripendus pariter idem Paulus, qui ad Titum scribens, non modo (*1. 12.*) consecrat illud Epimenidis: Κρήτες ἀνὴρ ψεύται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. *Cretenses semper mendaces, male bestiae, ventres pigri*; verum etiam addit hoc dictum a proprio ipsorum Propheta: ἀπὸς τοῦ αὐτοῦ ἰδίου αὐτοῦ προφήτου. Videat meus Censor Laërtium de Epimenide loquentem *Lib. 1. §. 109.* consulatque Menagii Observationes, & intelliget, quantus Propheta habitus sit a gentibus *Epimenides Cretae*; cumque ea noverit, ringet profecto, quod Epimenidem Prophetam dixerit Apostolus, est enim ipse Censor paullo delicatior, & scupulosior. At longe aliter certe judicabunt alii. Clemens sane Alexandrinus dixit ἐκ ἐπαυχύνεται ὁ Ἀπόστολος πρὸς τὴν οἰκοδομὴν καὶ πρὸς ἐκτίσιν διὰ τὴν ἀγαθότητα τῶν ἑλληνικῶν συγγραμμάτων ποιήμασι. *non veretur Apostolus ad aedificationem quidem, pudoremque aliquibus injiciendum differens, ipsis Graecis uti carminibus.* (Adscripta fuerunt ista Clementis verba Margini Codicis 2. N. T. Guillemi Laud, ut noscimus ex Ioannis Millii *Nova Testamento not. ad 1. 12. Ep. ad Titum*). Quomodo ergo nefas Didymo fue-

fuerit hujusmodi Gentilium Poetarum uti sententiis ? quaecumque enim veritati consentanea sunt, intimam mutuamque connexionem habent : unde siquid verum Ethnici Scriptores aut Poetae litteris consignarunt, non fuit, cur Theologicis in rebus ab eorum verbis asserendis SS. Patres abhorrent ; cum vim suam habitura essent, contra Gentiles quidem *αὐτοὶ οἰκονομοῦν*, contra haereticos vero *αὐτοὶ ἐκτρέφειν*. Differtissimus profecto hac in re videri possem, si aut plura e Patrum Operibus exempla decerperem ; aut ea certe loca persequerer, quae in Gatakeri *Adversariis Miscellaneis* suis Auctoribus asseruntur, cum a Patribus usurpata fuissent, non edito Scriptoris nomine. Gatakerum ergo saltem percurrat meus Censor ; illudque etiam discet Cyrillum Alexandrinum, quem attuli antea §. 9. ex Euripide rationem generationis Divini Verbi exposuisse : atque ita amplius ex iis non erit, qui *faciunt nae intelligendo, ut nihil intelligent*.

16. Haec sunt SMITMER OPTIME, quae scribere volui ad Te jamjam Urbe proficiscentē, ut esset mihi haec Epistola PROPECTVS AMICI : utinam autem & FORTVNAE REDVCI inscribere potuissem. Sed Te confectis itineribus Tuis patria expectat. Illud itaque abs Te vehementer petam, ut studia mea quoad poteris, juvare velis. Valde enim stimulat me desiderium omnia, quae Didymi Coeci superesse novimus, colligendi, edendique simul tanti Viri Reliquias. Quamobrem siquidem invises Bibliothecam, Codicibus ornatam, Te mirum in modum obsecro, ut humaniter diligenterque perquiras, numquid ibi Didymi Coeci delitescat. Prudentis vero consilii Tui erit, cum Parisios perveneris, considerare, an Praeses Ephemeridis Litterariae Parisiensis liberaliter abs Te admonendus sit, ut, quia *non omnia possumus omnes*, utatur saltem ad fabrilium fabris, nautis ad navalia, ad crepidas sutoribus ; aut certe nullo de Libro Eruditos Viros certiores faciat, quem ipse non noverit ; ita enim Ephemeridi illi sans stare poterit decor. Illud verò unum certo sciat equidem peropto τὸ ἀνέλεσθαι Trium Librorum de Trinitate, quos ego Didymio Coeco asserui, quodque hic Romae visitur, DVCENTIS, ut minimum, annis Petro Lombardo verustius judicari ab iis, qui de Codicum aetate rectum judicium ferre possunt. Vale MI SMITMER.

Dabam Romae in D. Gregorii ad Clivum Scauri ciccocclxiv. Non. Sept.

